

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
ВАДИМА ГЕТЬМАНА**

**Факультету управління персоналу, соціології та психології
Кафедри педагогіки та психології**

**ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА «ЕКОНОМІЧНА ТА СОЦІАЛЬНА
ПСИХОЛОГІЯ»**

Галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки
Спеціальність 053 Психологія

Форма навчання: очна (денна)

КВАЛІФІКАЦІЙНА БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

на тему:

**Особливості соціально-психологічної адаптації студентів з акцентуйованими
рисами особистості**

Здобувача:

Іванченко Вероніки Вячеславівни

Науковий керівник:

Доцент, к.п.н. Борисенко Л. Л.

**Робота допущена до захисту перед екзаменаційною комісією
з атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)**

Завідувачка кафедри: _____

(науковий ступінь, учене звання, ПІБ)

Київ 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I НАУКОВО-ПРАКТИЧНІ ОСНОВИ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ	6
1.1. Проблема соціально-психологічної адаптації студентів в сучасних умовах.....	6
1.2. Акцентуація як індивідуально-психологічні особливості особистості студентів	10
РОЗДІЛ II.....	26
ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ ТА АКЦЕНТУАЦІЙ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТІВ	26
2.1. Організація і методи дослідження	26
2.2. Аналіз результатів дослідження.....	28
2.3. Рекомендації щодо оптимізації соціально-психологічної адаптації студентів в умовах воєнного стану.	53
ВИСНОВКИ	58
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	60
ДОДАТКИ	63

ВСТУП

Вступ до університету часто відбувається в молодому віці, а молодість є невід'ємною частиною соціалізації. Першокурсник, вступаючи до університету, стикається не тільки з академічними проблемами, а й потрапляє в абсолютно нове середовище незнайомих людей. Окрім адаптації до нової системи, студенти повинні адаптуватися до своїх однокурсників та викладачів. Багато першокурсників відчують труднощі, пов'язані з відсутністю навичок самостійного навчання, невмінням конспектувати лекції, працювати з підручниками, аналізувати великі обсяги інформації, чітко висловлювати свої думки. Процес соціально-психологічної адаптації студентів значною мірою впливає на навчальні досягнення студентів, так само як і локус контролю, адже залежно від спрямованості контролю, кожен індивід визначає ступінь своєї відповідальності за досягнення. Треба пам'ятати, що під час соціально-психологічної адаптації студентів важливу роль необхідно відводити його особистості. А саме досліджувані нами акцентуації особистості. Основою успішно сформованого колективу є особистість людини, та безпосередньо залежить від рівня вихованості та самостійності кожного студента. Вважаємо, що розвивати рівень адаптивності необхідно вже в школі, готуючи учнів до самостійної навчальної діяльності, аналізу та синтезу інформації, навичок дедукції та індукції.

Актуальність теми полягає у дослідженні та вивченні соціально-психологічної адаптації з акцентуйованими рисами особистості студентів дає можливість отримати цінні дані для прогнозування успішності діяльності, дозволяє виділити групи підвищеного ризику, які характеризуються високою ймовірністю виникнення адаптаційних порушень у професійній сфері, що сприяють розвитку або посиленню інтрапсихічного конфлікту, фрустраційної та емоційної напруженості, психічного стресу, а також для вирішення завдань оптимізації, профілактики і корекції різних станів акцентованої особи. Традиційно поняття акцентуацій характеру пов'язують з німецьким вченим-психіатром К. Леонгардом

– засновником даної типології рис особистості, яку розвивали та інтерпритували Г. Шмішек.

Проблему соціально-психологічної адаптації особистості розкривали (М. Корольчук, В. Семиченко, О. Кокун, Т. Міщенко), з зарубіжних вчених (К. Роджерс, Р. Даймонд, Х. Левенсон), також у студентів (Т. Міщенко, І. Соколова, В. Семиченко).

У контексті вивчення соціально-психологічної адаптивності особистості локус контролю досліджували (О. Кузнєцова, О. Дмишко), з зарубіжних вчених (Дж. Роттер, Г. Лефкорт, М. Оделл, Е. Феарс).

Об’єктом дослідження є соціально-психологічна адаптація.

Предметом дослідження є особливості соціально-психологічної адаптації студентів з акцентуйованими рисами особистості.

Мета дослідження: здійснити теоретичний аналіз та емпіричне дослідження особливостей соціально-психологічної адаптації студентів з акцентуйованими рисами особистості; виявити взаємозв’язок соціально-психологічної адаптації, акцентуацій особистості та рівнів суб’єктивного контролю студентів.

Завдання дослідження:

- здійснити теоретичний аналіз проблеми соціально-психологічної адаптації особистості та її показників;
- охарактеризувати типи акцентуацій особистості та проаналізувати їхні адаптаційні можливості в студентському віці;
- здійснити емпіричне дослідження зв’язку соціально-психологічної адаптації студентів та особистісних властивостей – акцентуацій особистості, рівнів суб’єктивного контролю;
- розробити рекомендації щодо оптимізації соціально-психологічної адаптації студентів в умовах воєнного стану.

Методи дослідження: для розв’язання визначених завдань було використано комплекс теоретичних, емпіричних і статистичних методів.

Теоретичні – аналіз, систематизація й узагальнення даних представлених у науковій літературі;

Емпіричні – опитувальник К. Леонгарда-Г. Шмішека, методика дослідження соціально-психологічної адаптації К. Роджерса-Р. Даймонда; методика дослідження рівня суб'єктивного контролю (РСК) Дж. Роттера.

Математико-статистичні методи - кореляційний аналіз коефіцієнт Пірсона, критерій Манна-Уїтні.

Теоретичне значення роботи полягає в розширенні наукових уявлень про особливості соціально-психологічної адаптації студентів із врахуванням їх індивідуально-психологічних особливостей - акцентуацій особистості; структуруванні та систематизації літературних джерел щодо дослідження даної проблеми.

Практична значущість одержаних результатів полягає у тому, що вони можуть бути використані у роботі служб соціальної адаптації та психологічної допомоги в ЗВО, в загально-освітніх закладах.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, 2 розділів, висновків, списку використаних джерел, що налічує 30 найменувань та 5 додатків. Текст роботи містить 15 таблиць та 3 рисунка. Основний зміст викладено на 57 сторінках.

РОЗДІЛ І

НАУКОВО-ПРАКТИЧНІ ОСНОВИ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ

1.1. Проблема соціально-психологічної адаптації студентів в сучасних умовах.

Студенти проходять декілька етапів формування професійної свідомості. На ранньому етапі професійної підготовки учні вже усвідомлюють свої професійні здібності, потенціал і перспективи, але водночас спостерігається тенденція до переоцінки професійних цілей. Так наприклад серед рівнів ціннісних орієнтацій у юнацькому віці на першому місці професійна самореалізація, інтелектуальний розвиток і створення можливостей, на другому - загальне прагнення до миру і спокою та справедливості. Важливість певних стосунків - хороших вірних друзів, щасливого сімейного життя, любові [11].

Загальний зміст процесу адаптації студента до навчання у ВНЗ включає, три компоненти: соціально-психологічний відображає зміну соціальної ролі учня, адаптація його потреб і системи цінностей, потреба в більш гнучкій регуляції власної поведінки, засвоєння норм і традицій, вироблених у ВНЗ; психологічні – перебудова мислення і мови студента, посилення функцій уваги, пам'яті, підвищена емоційна напруженість; діяльнісна - адаптація учнів до нових психофізіологічних навантажень, залучення до інтенсивної наукової роботи, подолання своєрідного інформаційного перенасичення [19].

Наприклад І. Андрусишина та Л. Луценко вважають, що розумова працездатність студентів значною мірою підвищується внаслідок практичних занять [1]. В. Семиченко запропонувала концепцію системного огляду адаптаційних процесів. Ідеї, засновані на думці, що результати загальної ефективності адаптаційних процесів обертаються навколо інтеграційних тенденцій особистості [18].

Загальний процес адаптації є складним явищем із визначеною структурою та значною мірою окремих механізмів. Кожна з них має свій внесок у певну систему відносин, що складаються в людини з відповідною системою, а в поєднанні зі зв'язками між собою складають певний структурний елемент. Кожен структурний елемент адаптаційного процесу, у свою чергу, є системою, що складається з таких елементів: об'єктивне явище та його умови; стосунки, що складаються в людини в міру її адаптації до відповідного явища; і специфічні риси самої людини, які відповідають або не відповідають вимогам. Соціально-психологічна адаптація людини відрізняється від інших видів тим, що суб'єкт особисто оцінює соціальне середовище і свідомо контролює цей процес.

Так, наприклад М. Корольчук, досліджуючи питання адаптаційних можливостей людини, вважає, що під цим терміном розуміється здатність організмів до адаптогенних змін, тобто пристосування [8]. У проблемних ситуаціях, не пов'язаних із зіткненням з перешкодами на шляху досягнення мети, адаптація здійснюється за допомогою конструктивних механізмів (когнітивні процеси, цілеутворення, цілепокладання, конформна поведінка). У гуманістичній школі психології, яку зокрема розвивав у своїх роботах американський психолог К. Роджерс, адаптація розглядається як динамічний стан оптимальності, що підкреслює процесуальні та результуючі аспекти даної категорії [14]. Таким чином можна надати визначення соціально-психологічній адаптації - це процес набуття певних функцій соціально-психологічної ролі та досягнення певного статусу.

Багато чинників можуть призвести до дезадаптованості на різних етапах людського життя. Нижче перелічені основні причини виникнення проблем з соціально-психологічною адаптацією. Хочу зазначити, що це розрізнення лише для кращого розуміння можливого походження дезадаптації. Насправді дуже важко відокремити соціальні, економічні та психологічні причини дезадаптації.

1) Сім'я: очевидно, що сім'я як інститут виконує різні функції. Виконуючи свої обов'язки, батьки опосередковано задовольняють потреби своїх дітей. Існують певні важливі причини: соціальні, економічні та психологічні, які значною мірою сприяють неадекватній поведінці дітей.

2) Соціальні причини: соціальна проблема одного покоління є психологічною проблемою наступного покоління. Діти, які приходять із сімей, які були розбиті через смерть, розлучення, розлучення тощо, часто мають непристосовану поведінку. Батьки-п'яниці, напружені стосунки подружжя, сварки та бійки між подружжям також є причиною розвитку фрустрації у дітей. Такі діти відчують себе невпевнено і стають неадаптованими.

3) Економічні причини. Професійний статус батьків, проблеми безробіття, бідність і низький економічний статус породжують дезадаптацію серед дітей. За таких обставин батьки не можуть задовольнити потреби своєї дитини.

Характеристики непристосованої людини:

1) Замкнутість і боязкість: часте відсторонення від важких ситуацій може зробити людину боязкою та слабкою в реальних життєвих ситуаціях.

2) Сором'язливість: вона зазвичай пов'язана з самосвідомістю, занепокоєнням враженням, яке ви справляєте на інших людей, і занепокоєнням їхньою негативною оцінкою. Сором'язлива людина має низьку самооцінку і схильна передбачати негаразди, тому часто мовчить і уникає зорового контакту.

3) Страх: дуже сильна емоція, що включає відчуття небезпеки, неприємне хвилювання та часто бажання сховатися від зустрічі з учнями старших курсів, перебування наодинці в аудиторії, а також страх собак, дивних звуків, темряви тощо.

4) Тривога: це риса особистості. Це результат конфлікту, який є невід'ємною частиною життя. Тривожність описує рівень емоційності людини. Ми бачимо багато студентів, які є напруженими та стурбованими (дуже тривожними), а також тих, хто холоднокровний (навіть чи тривожними). Оскільки тривога є передбачуваним емоційним станом індивіда, її неможливо спостерігати заздалегідь. Це можна виміряти за допомогою психологічних тестів.

5) Ілюзії: це ірраціональне та вперте переконання, яке людина активно захищає, наприклад, людина не докладає зусиль для складання іспиту та думає, що тільки Бог, везіння, або доля можуть провести її через іспит, відповідно вона його не складає. Це свідчить про оману, яка робить студента непристосованим.

6) Надзвичайна агресивність: агресивні студенти виявляють завзятість або енергійну поведінку або схильність домінувати в групі. Іноді людина не виявляє тенденції домінування в соціальній ситуації і натомість завдає собі шкоди.

7) Напруга: коли людина не відчуває певної внутрішньої свободи, напруга, яка є результатом м'язового протиріччя і через яку м'язи, сухожилля тощо стискаються під час загрозованої ситуації.

8) Високі прагнення: людина має великі надії та прагнення щодо свого майбутнього життя. Коли надії не збуваються, він стає нереалізованим у житті.

9) Почуття неповноцінності: те, що виникає через відчуття недосконалості та незавершеності в певній сфері життя, яке спонукає людину прагнути до вищого рівня розвитку і, як таке, є причиною всіх покращень у житті. Кожного разу, коли досягається новий рівень досягнення, почуття неповноцінності з'являється знову, продовжуючи стимулювати рух угору. Якщо почуття неповноцінності стає перебільшеним через несприятливі умови вдома та інше, можуть розвинути фізичні або психічні розлади на основі комплексу неповноцінності, що робить людину дезадаптованою.

10) Емоційно розладнана: якщо внутрішня та зовнішня адаптація людини не досягнута, вона стає емоційною, наприклад плаче, свариться, гризе нігті тощо, і стає дезадаптованою.

11) Ізольованість: непристосовані студенти страждають від почуття ізоляції. Це почуття дозволяє їм змішуватися та взаємодіяти з іншими членами групи, гуртка, сім'ї чи суспільства. У сім'ях, де батьки дуже зайняті та нехтують своїми дітьми, у дітей розвивається почуття ізоляції або пригнічення. Це робить їх непристосованими.

12) Чутливість: неадаптовані люди дуже чутливі. Їх легко ранили, наприклад, через дражни з боку викладачів у групі чи батьків у сім'ї, зауважень однолітків, небажаних порад інших тощо.

13) Істерика: коли виникає спалах погано влаштованого характеру, це називається істерикою; перенавантаження нервової системи, наприклад, якщо

студент не отримує справедливого ставлення, співчуття, співпраці та свободи дій у розумних межах, вона почувається непристосованою.

Для ефективної соціально-психологічної адаптації особистості необхідний комплексний розвиток компенсаторних здібностей, профілактики делінквентної поведінки та різних залежностей. Для найбільш комфортного її здійснення рекомендується поступове «вливання» в суспільство - відвідування гуртків, спортивних секцій та інших видів колективної діяльності. Для цього в університетах існують куратори на перших курсах, в обличчі викладача та або студентів старших курсів бакалаврату чи магістратури. Їхня роль провести екскурсії по університету, познайомити з правилами та порядками навчання. Найчастіше вони ведуть супровід в онлайн-чатах соцмереж.

Своєчасне визначення акцентуйованих рис особистості є важливим, адже знання власних слабких місць у характері, дає людині можливість передбачати чинники, умови, обставини, здатні викликати реакції, які призводять до дезадаптації, і цим коригувати і адаптувати свою поведінку, що дозволить успішніше функціонувати у соціумі, передбачати психічні розлади. Тому дуже важливим є відвідування кваліфікованого клінічного психолога задля встановлення наявних в індивіда акцентуацій характеру, у разі якщо декомпенсаційні реакції роблять її нормальне перебування у суспільстві скрутним. Кожна з акцентуацій характеру має певні найбільш уразливі риси. Важливим чинником оптимальної соціально-психологічної адаптації є навчання акцентуйованої особистості від невірному способу вирішення проблеми, який може призвести до ще більш сильного стресового фону. Найважливішим аспектом є вибір умов середовища, які поєднуються з тією чи іншою акцентуацією для більш оптимальної соціально-психологічної адаптації.

1.2. Акцентуація як індивідуально-психологічні особливості особистості студентів.

Відомо, що у студентському віці чи юнацтві (17-23 років) інтенсивно розвиваються фізичний потенціал та розумові здібності, підвищуються

працездатність та активність продуктивної діяльності. Важливим завданням вищої освіти є створення умов, які допомагають студентам розвивати не тільки професійні якості, а й розумові, характерологічні та індивідуальні особливості.

Слово характер походить від грецького *kharakter*, що означає вигравіруваний знак, символ або відбиток на душі. В словнику української мови термін характер визначається як - сукупність стійких психічних властивостей людини її особистих рис що виявляються в поведінці та діяльності під характером розуміють психічно індивідуальність людини з усієї своєрідністю що проявляється в ставленні людини до навколишнього середовища і до самої себе [2].

У 17 столітті це слово почали асоціювати із сукупністю якостей, які визначають людину. Ці якості включали людський інтелект, думки, ідеї, мотиви, наміри, темперамент, судження, поведінку, уяву, сприйняття, емоції, любов і ненависть. Вільям Брюс Стратон вважав, що усі ці компоненти впливають на формування та забарвлення характеру людини. Всі вони певною мірою беруть участь у створенні того остаточного типу «я», тієї кінцевої вольової звички, в яку формується вся діяльність людини [3].

Термін акцентуація було запроваджено німецьким психіатром та психологом Карлом Леонгардом [10]. Через виділення основних характеристик людини, що визначають стрижень особистості, він намагався знайти підхід до цілісного опису особистості. Він вважав, що люди відрізняються один від одного не лише вродженими індивідуальними рисами, а й особливостями характеру, що складаються в ході життя людини. Умови, у яких зростає та розвивається людина - сім'я, школа, вчителі, друзі, побутові умови - впливають на формування характеру.

Дві людини, які спочатку мають схожі вроджені риси, можуть надалі стати абсолютно різними людьми у зв'язку з відмінностями в умовах їхнього життя. Структура особистості людини, на думку дослідника, може включати акцентуйовані риси характеру, які відображають посилення, ступінь вираженості будь-якої риси особистості.

Акцентуації особистості частіше описують як, індивідуальні риси, але які мають тенденцією до переходу в патологічний стан. Ананкастичні, паранояльні та

істеричні риси можуть бути притаманні певною мірою, будь-якій людині, але прояви їх такі незначні, що вони вислизують від спостереження. При більшій виразності вони накладають відбиток на особистість як таку і, нарешті, можуть набувати патологічного характеру, руйнуючи структуру особистості.

Ананкастичність характерна для тих людей, які живуть одержимими правилами досконалості, чи то чистота, порядок, порядок денний чи графіки. Різниця з людиною-перфекціоністом полягає в тому, що ті, хто страждає від ананкастичних рис, узагальнюють її в усіх сферах життя. Риса особистості, що характеризується почуттям сумніву, перфекціонізму, надмірної сумлінності, перевірки та заклопотаності деталями, упертості, обережності та ригідності [30].

К. Леонгард (1968) відрізняв аномальні особистості від акцентованих рис особистості, які відхиляються від середнього настільки, що вони роблять це навіть без несприятливих із зовнішніми впливами насилу справляються в житті [10]. Цей опис дуже точно ілюструє різницю між акцентованими рисами особистості та розладами особистості з огляду на те, що розлади особистості класифікуються в сучасних системах класифікації МКХ-10 (Всесвітня організація охорони здоров'я, 2014 р.) та DSM-5 (Американська психіатрична служба). Вважається, акцентуації особистості є чинниками ризику розвитку та підтримки інших психічних розладів. І тому потенційно найбільш поширені у клінічній психології. Традиційно виділяються у вітчизняній психіатрії клінічні типи психопатій - шизофренічний, психастенічний, астенічний, афективний, параноїдальний, істероїдний, збудливий (Епілептоїдний), нестійкий, група емоційно застрягаючих особистостей в значній мірі можна порівняти з варіантами розладів особистості, представленими в МКХ-10 [28].

Більшість дослідників схиляється до ендогенної концепції походження акцентуації та подальшої психопатії при несприятливому збігу обставин розвитку особистості. До акцентуації характеру належать:

- 1) Демонстративність;
- 2) Педантичність;
- 3) Збудливість;

4) Застрягання.

Інші види акцентуації відносяться до особливостей темпераменту та відображають темп і глибину афективних реакцій та світовідчуття. К. Леонгард описав 12 типів акцентуацій, кожна з яких описана в його книзі «Акцентуйовані особи» (1981) [10]. Для констатації акцентуації та визначення типу можуть бути використані різні відомі методи. Слід зазначити, що у акцентуйованих особистостей може не зустрітися жодної з цих ознак: ні відносна стабільність характеру протягом усього життя, ні тотальність його проявів у всіх ситуаціях, ні соціальна дезадаптація як наслідок тяжкості аномалій характеру.

Акцентуйовані особи мають як можливості розвитку свого потенціалу, досягнень за сприятливих життєвих умов, так і можливості негативного соціального сценарію взаємодії з навколишнім середовищем. Багато в чому залежить від умов, у яких особистість розвивається. Наприклад, індивід із застрягаючим типом акцентуації характеру за певних обставин буде незговірливим, закритим, а також проявлятиме себе як активний сперечальник. Але за інших, більш сприятливих для такого типу акцентуації обставин, може проявити себе як цілеспрямована, працьовита особистість.

Особи, у яких основні риси мають високий рівень виразності, отримали назву акцентуйованих. Акцентуйовані особи не є патологічними. Вони є, хоч і крайні, але варіанти норми. Про акцентуацію можна говорити лише тоді, коли якась риса темпераменту чи характеру починає набувати надмірно більшої виразності, роблячи особистість незвичайною. Таким чином, риси характеру можуть бути виражені різною мірою: вони можуть бути виражені нормально (середньо), можуть бути досить виражені і дуже сильно (патологічно) виражені (тобто психопатії).

Акцентуації зазвичай можуть розвиватися в період становлення характеру (у підлітковому періоді) і згладжуватися з процесом дорослішання. Виражаються акцентуації як завжди, а в деяких ситуаціях з певними умовами. При цьому не завжди має місце соціальна дезадаптація або вона є нетривалою. Таким чином, акцентуацію можна визначити як дисгармонійний розвиток характеру, сильну

вираженість його окремих рис, що зумовлює підвищену вразливість особистості щодо певних впливів.

На основі концепції К. Леонгарда [10] було створено особистісний опитувальник у 1970 році іншим німецьким психологом – Г. Шмішеком [21]. Теоретичною основою опитувальника є концепція акцентуйованих особистостей видатного німецького психіатра Карла Леонгарда. Відповідно до його концепції всі властивості особистості можна поділити на основні і додаткові. Основні риси є стрижнем особистості; вони визначають її розвиток, процеси адаптації, психічне здоров'я. Особистостей, основні риси яких яскраво виражені, називають леонгардівськими акцентуйованими. Акцентуйованість особистості не слід розглядати як патологію, це загострення тих чи інших рис, властивих кожній людині. Однак у разі впливу несприятливих обставин вони можуть набувати патологічного характеру, руйнуючи структуру особистості. За Леонгардом, акцентуйовані особистості потенційно містять як можливості для соціально позитивних досягнень, так і соціально негативний заряд. Дуже яскрава риса, що виражається – це гіпертрофія, наближення до межі норми і патології. З цього погляду, що яскравіше виражена індивідуальність, то ближче людина до патології.

Далі надамо коротку характеристику кожного типу:

1. Демонстративний тип. Особи з цією акцентуацією прагнуть лідерства і влади. Вони з легкістю встановлюють контакти та демонструють високу пристосованість до людей. Такі люди егоцентричні, прагнуть похвали та визнання. Звичайно, прагнення до визнання властиве багатьом людям, але демонстративних відрізняє від інших, скоріше їхня завзятість у досягненні цього визнання. Їх характерне прагнення призвести ефект, самовпевненість, багата фантазія, вдавання, авантюризм. Можуть провокувати конфлікти, але активно захищаються. Приємні у спілкуванні, артистичні, здатні захопити інших, мають неординарність мислення та вчинків. Леонгард зазначає, що у демонстративного типу особистості характерне витіснення. Демонстративний тип характеризується ненормальною здатністю пригнічувати будь-які емоції та почуття, що провокують тривогу, і труднощами з гальмуванням. Для такої особистості характерні бурхливі, але

поверхневі емоційні реакції, висока пластичність і зрушення психічних процесів. Люди з демонстративною акцентуацією артистичні, схильні до фантазування. Як і ставлення до інших людей далекі від об'єктивності і часто можуть бути емансиповані від фактів. Їм також притаманні театральні манери, нервозність, дратівливість, гнучкість у поведінці. Ними рухає жага бути в центрі уваги, робити що завгодно, що змушує їх прагнути до винахідливості. Часто, щоб привернути чийсь увагу і занепокоєння, вони приписують собі захворювання, яких немає в реальному житті, і досягають в ньому певної довіри. Вони настільки вживаються в роль хворої людини, що можуть ввести лікаря в оману, і тільки спеціальне обстеження може виявити відсутність патології.

Стресовими ситуаціями для людей з демонстративною акцентуацією можуть бути монотонна діяльність, необхідність виконувати тривалу і ретельну роботу, можливість бути спійманим на обмані, лицемірстві чи маніпулюванні. Типовим вирішенням конфліктної ситуації є часта зміна діяльності, конверсійні реакції (реакції, які викликані внутрішнім психологічним конфліктом і підсвідомо трансформуються в неврологічні та соматичні симптоми), легко виникаючі спалахи агресивності. Центральною особливістю демонстративної особистості є потреба у самовираженні, постійне прагнення справити враження, залучити до себе інтерес. Значна частка цих оповідань не були насправді або є фантазуванням, або істотно прикрашеним викладом подій.

2. Педантичний тип. Такі люди сумлінні, акуратні та надійні в роботі, завжди чітко дотримуються плану і дратуються, якщо він порушується. Вони рідко вступають у конфлікти, можуть виявляти надмірний формалізм, занудливість. Довго думають над рішенням з метою переконатися, що кращого рішення знайти неможливо, тому педантичним особам властива нерішучість. Іноді вони виводять рідних, надмірними претензіями до акуратності. Страх помилитись змушує їх постійно перевіряти по декілька разів свої дії: чи закриті двері, чи вимкнена праска, чи немає помилок у написаному тексті і тому подібне. Доручивши відповідальне завдання педанту, він може надати їй переважну роль і викликати безліч тривог. Однак, узявшись за роботу без особливих сумнівів, він зробить її чітко.

Педантичний тип дуже прив'язаний до певного способу життя і всіма силами прагне його зберегти. Ці люди вразливі, завжди сумніваються, сумлінні, підозрілі, схильні до ґрунтовності, обережні, образливі. Тривожність ананкастичних особистостей викликана їх перфекціонізмом, сумнівами і невпевненістю в собі, прагненням відповідати своїм високим стандартам, підозрілістю і потягом до аналізу своєї поведінки. Перемикання на нові обставини, потреба приймати рішення, особливо важкі, схильність до самозвинувачень сприймаються як стресові ситуації і супроводжуються підвищеною підозрілістю і тривожністю. Типовими реакціями в стресових ситуаціях є ескапізм, раціоналізація як головний захисний механізм і, рідше, «втеча в хворобу». Динамічні характеристики пов'язані з переважанням пасивних захисних рефлексів і відзначаються певною інертністю і, як правило, дещо зниженим енергетичним потенціалом. Неприятливі ситуації можуть стати приводом для фобії, іпохондрії, obsесивно-компульсивного розладу (проявляється в нав'язливих думках і діях).

Підкреслю факт, що К. Леонгард, описуючи акцентуації характеру, вважав, що педантичні і демонстративні акцентуації є несумісними типами всередині однієї особистості, оскільки вони протиставлені одна одній в сфері реакцій.

3. Застрягливий тип. Відмінна риса такого типу особистості - патологічна стійкість афекту - тривала затримка сильних почуттів (страх, лють, гнів та інших.), особливо, якщо вони були виражені індивідом. Афект може триматися дуже довго навіть якщо нічого цьому не сприяє. Такі люди помірно товариські, схильні до моралі, занудства. Вони висувають завищені вимоги до себе і прагнуть досягти високих результатів у будь-якій справі, тому що вони честолюбні. І ця риса може стати важливою рушійною силою на шляху до відмінних трудових чи творчих успіхів. Застрягаючі особистості особливо чутливі до соціальної справедливості, уразливі і мстиві, іноді надмірно самовпевнені.

Особистість із застрягаючою акцентуацією схильна тривалий час носити в собі сильні почуття і постійно повертатися до тих самих відчуттів з однаковою силою та інтенсивністю. Емоції людей із застряглою акцентуацією мають накопичувальний ефект. Основними динамічними характеристиками емоцій цього

типу є емоційна інтенсивність і тривалість, ригідність. Оскільки наслідки пережитих почуттів можуть зберігатися скільки завгодно, виникає замкнуте коло, в якій жорсткість і безперервність служать чинниками взаємного підсилення. Серед дезадаптивних особливостей - роздратованість, марносластво, образливість і підозрілість. Стресовими ситуаціями можуть бути невизначеність, порушення заздалегіть намічених планів, несправедливість, порушення людської гідності. Реакція на стрес може бути двох видів: пристосувальна реакція, проявляється в прагненні бути цілеспрямованим у будь-якій справі, за яку він береться майже незалежно від інших людей; неадаптивна реакція проявляється у ворожості, агресивності, великій обережності, замкнутості, а в екстремальних ситуаціях — параноїдальних проявах.

4. Збудливий тип. Особливою рисою такого типу є те, що вирішальними для способу життя та поведінки людини часто є не розсудливість та логічність, а потяги, інстинкти, неконтрольовані спонукання. Те, що підказується розумом, не береться до уваги. Коли такі особи перебувають у стані емоційного збудження, вони можуть бути особливо запальними, дратівливими та погано контролюють свою поведінку. Таким людям властива низька контактність у спілкуванні, вони не дуже схильні обмінюватися думками. У сфері соціальної взаємодії їм характерна вкрай низька толерантність, що може характеризуватися як відсутність толерантності взагалі. Можуть провокувати конфлікти, будучи їх активною стороною, схильні до хамства, занудливі та похмурі. При цьому у спокійному емоційному стані вони сумлінні, акуратні, люблять тварин та маленьких дітей.

5. Гіпертимний тип. У людей такого типу піднесений настрій поєднується із прагненням до діяльності, підвищеною балакучістю. Вони оптимістично дивляться на життя, а завдяки бажанню діяти досягають хороших успіхів у роботі та в житті. Такий тип відрізняє надмірна контактність, вираженість жестів, міміки, може у розмові відхилятися від теми, що породжує безліч асоціацій і сприяє активному творчому мисленню. Гіпертимна людина енергійна та ініціативна, але водночас легковажна, схильна до підвищеної дратівливості, недостатньо серйозна щодо своїх обов'язків. До їх сильних сторін відносяться активність, витривалість,

винахідливість у стресових ситуаціях, а також готовність брати на себе відповідальність. Їм характерні товариськість, підвищена оптимістично, балакучість. Їхні емоції прості, природні та зрозумілі. Найважливішими динамічними характеристиками є висока емоційна лабільність, експресивність, імпульсивність. До стресових ситуацій можна віднести монотонне оточення, одноманітну роботу, жорстку дисципліну і вимушену самотність, потребу в ретельному виконанні роботи або ретельному аналізі інформації, вікові зміни. Неадаптивними реакціями є агресивність, імпульсивність, формування фантазій. Ці люди володіють високим енергетичним потенціалом, і якщо їх не задіяти належним чином, їх позитивні риси легко трансформуються в негативні, такі як дратівливість, злість, марна рухливість. Здорова поведінка в стресових ситуаціях передбачає пошук творчих рішень, актуалізацію втрачених можливостей.

6. Дистимний тип. Даний тип є протилежністю гіпертимному. Дистимні особистості за своєю природою досить серйозні і зосереджені на сумних сторонах життя. У спілкуванні вони небагатослівні і лише зрідка вставляють коментарі після тривалих пауз. Такий тип особистості вважає за краще перебувати вдома та уникати галасливого суспільства. Вони рідко вступають у конфлікти з оточуючими, а також високо цінують тих, хто з ними товаришує, і готові їм підкорятися. Люди дистимного типу пасивні в діях і мають уповільнене мислення. До їх привабливих рис відносяться серйозність, загострене почуття справедливості, сумлінність. Дистимію можна охарактеризувати як стан депресії, що супроводжується різними соматичними розладами. У період депресії виділяються пасивність у діях, млявість психіки, загальмованість.

7. Циклотимічний тип. Для такого типу характерна зміна гіпертимних та дистимних станів, прояв так званого циклу емоцій. Переживання радісних подій людиною такого типу супроводжуються не лише позитивними емоціями. Після цього виявляються інші риси гіпертимного типу: жага діяльності, активність, надмірна товариськість. А сумні, негативні події супроводжуються дистимними станами: пригніченість, уповільненість реакцій та мислення. Така зміна настроїв

провокує і часту зміну манери спілкування з оточуючими: під час підвищеного настрою вони товариські, а у період сумного - замкнуті.

Щодо професійної діяльності, до своїх обов'язків вони ставляться сумлінно, але в період гіпертимного стану можуть виявляти легковажність та безсистемність у роботі. Іноді циклотимічна особистість може одночасно мати протилежні стани, суміш гіпоманіакальних і меланхолійних компонентів, і важко точно сказати, які фізіологічні зміни переважають у деяких людей у зовнішньо привабливих станах, таких як депресія з відтінком гумору або радість з відтінком смутку.

8. Екзальтований тип. Відмінною особливістю цього типу є те, що такі люди більш бурхливо реагують на різні події життя, ніж інші. Темп наростання реакцій та його зовнішні прояви відрізняються великою інтенсивністю. Вони вкрай вразливі щодо любові, мистецтва, природи, захоплення, і з приводу сумних подій. Таким людям властиві висока контактність, балакучість. Вони можуть часто сперечатися, але вони не доводять до гострих конфліктів.

Екзальтовані особи, альтруїстичні, схильні до прояву жалості, співчуття до нещасних людей, тварин. Вони досить яскраво та щиро виявляють свої почуття, а також мають гарний смак. Також слід звернути увагу на прояви підвищеної акцентуації, патерни тривоги і щастя. На перший погляд екзальтована особистість здається наївною і навіюваною людиною, чутливою до миттєвих настроїв і невмотивованим впаданням у крайнощі. Однак коливання настрою мають самостійне значення і пов'язані з особливо високою чутливістю і лабільністю нервової системи. Поряд з цим, найважливішими динамічними характеристиками є високі темпи наростання реакцій, інтенсивність реакції, швидкість психічних процесів. Стресовими вважаються ситуації, що вимагають тривалої зосередженості й зусиль, відповідальності, публічні вказівки на фізичні чи інші вади. Найбільш типовою поведінкою в стресових ситуаціях може бути уникнення труднощів, що пов'язано з низькою витривалістю, схильністю до самозвинувачень, втечею в хворобу, панічними реакціями, пов'язаними з порушенням самоконтролю. Екзальтовані особи часто справляють враження людей з виснаженим енергетичним ресурсом. Незважаючи на значну схожість з емотивною акцентуацією, екзальтовані

почуття носять більш тотальний і генералізований характер. У зв'язку з цим не виключено, що екзальтація як риса особистості може мати самостійне значення при формуванні деяких захворювань.

9. Емотивний тип. Цей тип характеризується високою чутливістю та глибокими реакціями у сфері тонких емоцій. Таких людей хвилюють почуття, пов'язані з гуманністю, чуйністю. Цей тип акцентуації схожий на екзальтований, але емотивні особистості не впадають у крайності у сфері емоцій; їх реакції не носять бурхливий характер вони більш чутливі і вразливі, ніж інші люди, м'якосердечні, жалісливі. Такі люди віддають перевагу спілкуванню у вузькому колу людей, з якими встановлюються хороші контакти. Думки вони зазвичай носять у собі, не виплескуючи назовні. Вони мають такі риси як доброта, загострене почуття обов'язку, співчутливість, старанність, високо розвинена емпатія. Якщо екзальтований тип особистості характеризується як «бурхливий та збуджений», тоді емотивний тип, як «чутливий і вразливий». Ці люди дуже плаксиві, альтруїстичні, їх вразливі області включають легкий доступ зовнішніх вражень до глибинної психічної структури, гуманістичну спрямованість особистості та підозрілість.

Основними динамічними характеристиками емотивного типу є лабільність, емоційна глибина та емоційна чутливість навіть до слабких зовнішніх подразників. Стресовими ситуаціями для емотивних людей є порушення етичних принципів іншими людьми, грубість і жорстокість по відношенню до них, відсутність теплих емоційних зв'язків, хвороби близьких родичів; при цьому вони схильні нести свою образу глибоко всередині. Реакція на стрес може бути здоровою (подолання і саморегуляція) і неадаптивною у вигляді «втечі в хворобу». Постійний стрес може викликати депресію і різні соматичні реакції.

10. Тривожний тип. Люди такого типу зазвичай не впевнені у собі, відрізняються покірністю, у якій відчувається елементи приниженості. Також може виявлятися у боязливості чи раптовому страху. Люди з акцентуацією тривожного типу у конфліктах відіграють пасивну роль, шукають підтримки та опори, але частіше намагаються в них не вступати. При цьому вони доброзичливі,

самокритичні та старанні. Їх часто переслідує почуття занепокоєння, яке не має об'єктивних причин, недовірливість. Постійна настороженість перед зовнішніми обставинами поєднується в них із невпевненістю у своїх силах. На думку К. Леонгарда, психологічний зміст тривожного типу зумовлений більше сприйняттям страху та нездатністю індивіда подолати це почуття, а не тривожністю, яка сприймається як соціально неприваблива риса.

У психології тривожність як риса особистості розглядається як схильність до постійного почуття занепокоєння, яке проявляється як невизначене, але стійке дифузне почуття невротичного напруження. Незважаючи на подібність динамічних характеристик тривоги та страху, відчуття страху є базовим і засноване на генетично зумовлених фізіологічних компонентах, тоді як тривога більше відноситься до життєвого утворення, яке є соціально індукованим на певній типологічній основі та пов'язане з реальною чи фантомною загрозою для самооцінки особистості.

11. Екстравертований тип. Особливість таких людей у тому, що вони більше звернені у бік сприйняття, ніж уявлень, легко піддаються впливу оточення. Екстравертовані особи намагаються наповнювати своє життя все більш новими переживаннями. Вони чудово почуваються у жвавому суспільстві, оскільки там можна придбати нові знайомства, нові враження та цікаву інформацію. Люди з екстравертованою акцентуацією найчастіше мислять поверхнево: вся інформація, що надходить, не піддається ретельному аналізу, що говорить про легковірність і схильність до чужого впливу. Будь-яке повідомлення, яке послідувало в категоричному тоні, для екстравертованої особи - безперечний факт, навіть у тому випадку, коли досить хоча б трохи замислитися та зіставити факти, щоб виникли сумніви щодо достовірності інформації.

12. Інтровертований тип. Такі люди живуть не сприйняттям, а власними уявленнями, тому важливо, що думає людина про події, що відбуваються у його житті. У своїх висновках вони керуються тим, що підказують минулі уявлення, їхній життєвий досвід. При цьому активні дії йдуть за ідеями не відразу або не йдуть взагалі. Люди інтровертованого типу досить замкнуті, схильні до філософії,

відірвані від реальності. Вони стримані, мають тверді переконання і принципи. Можуть бути впертими, завзято відстоюють свої ідеї, навіть якщо їхня думка помилкова і суперечить думці інших людей.

Різні типи акцентуацій можуть поєднуватися в одній людині. Необхідно додати, що є дуже мало людей з чистими акцентуаціями. Найчастіше людина має дві чи три, що може певною мірою полегшити чи навпаки ускладнити процес соціальної адаптації. Наприклад у поєднанні педантично-демонстративних акцентуацій характеру особистості спостерігається спрощення зовнішньої реактивності. Астенізовані реакції педантичної особистості, ймовірно, компенсуються підвищеним енергетичним потенціалом демонстративної особистості.

Підсумовуючи, слід вкотре сказати, що характер людини – це багатогранне явище. Акцентуації характеру - це лише одна грань, одне із способів виділення певних типів характерів.

У цьому дослідженні було важливо вивчити саме цей бік опису особистості, оскільки далі йтиметься про взаємозв'язок локусу контролю та соціально-психологічної адаптації у студентів з акцентуаціями характеру. Особливу значущість суб'єктивний контроль представляє в період навчання у вузі, оскільки проявляється в здатності самостійно ставити і вирішувати завдання як особисті, так і професійного рівня, контролюючи свою поведінку і діяльність.

Поняття локус контролю вже кілька десятиліть є предметом інтересу дослідників-психологів. Дж. Роттер (1966) [27] вважав, що інтернальність не слід плутати з конформністю. Локус контролю – поняття, що характеризує локалізацію причин, виходячи з яких людина пояснює свою власну поведінку і поведінка інших людей, що спостерігається.

Внутрішній локус контролю - це пошук причин поведінки в самій людині, а зовнішній локус контролю - їх локалізація поза людиною, у навколишньому середовищі. Екстернальний контроль має призму подій через зовнішні впливи, а інтернальний – через внутрішні [26].

М. Оделл вважав, що інтернальна людина є незалежною людиною [23]. Це стосується зв'язку між особистісними рисами людини та її сприйняттям контролю над подіями, які на неї впливають. Локус контролю – це конструкт у психології, що стосується ступеня, до якого людина вірить, що її власні дії та поведінка визначають їхні результати. Ті, хто має високий рівень контролю, вважають, що вони є джерелом свого власного успіху, тоді як ті, хто має низький рівень контролю, вважають, що зовнішні впливи (такі як доля чи удача) є головними рушійними силами їхнього успіху чи невдачі.

Дослідження, проведене Гербертом Лефкортом (1976) [25], показало, що показники орієнтації локусу контролю сприйнятливі до впливу. Люди змінюють причинно-наслідкові атрибуції, якщо вони стикаються з досвідом, який суттєво змінює їхні випадкові зв'язки між їхніми діями та сприйнятими результатами. Герберт Лефкорт (1976) зауважував на тому, що оптимальними підходами для зміни уявлень клієнта про причинно-наслідковий зв'язок є терапія, яка більше орієнтована на дію, яка наголошує на навчанні та впливі на випадкові результати [25].

Люди з внутрішнім локусом контролю схильні вважати себе такими, що мають значний контроль над подіями у своєму житті, тоді як ті, хто має зовнішній локус контролю, більш схильні вважати, що результати свого життя знаходяться поза їхнім контролем і визначаються зовнішніми чинниками, такими як удача, долі чи дій інших. Останні дослідження досліджують зв'язок між акцентуаціями характеру людини та локусом контролю. Є ряд причин, які можуть впливати на рівень контролю людини. Деякі з них включають:

1. Переконавання людини в самоефективності - ті, хто має високий рівень контролю, вірять, що вони здатні досягти своїх цілей, незважаючи ні на що. Вони мають сильне почуття власної гідності та впевнені у своїх силах.

2. Віра людини у свою здатність контролювати результати. Люди з високим рівнем контролю вважають, що вони відповідальні за власні успіхи та невдачі. Вони впевнені у своїй здатності приймати рішення та діяти, незалежно від обставин.

3. Досвід людини та знання ситуації. Ті, хто володіє високим рівнем контролю, навчилися різноманітним стратегіям і технікам подолання, які вони можуть використовувати в будь-якій ситуації, щоб допомогти їм досягти успіху.

Навпаки, люди з низьким рівнем контролю схильні вірити, що їхні результати значною мірою визначаються зовнішніми причинами, такими як удача чи доля, і вони, можливо, не розвинули той самий рівень стратегій подолання труднощів.

Загалом, конструкт локус контролю використовується, щоб допомогти пояснити широкий спектр людської поведінки та результатів у різних сферах, таких як освіта, здоров'я, робота та особисті стосунки.

Висновок до першого розділу

В результаті теоретичного аналізу літературних джерел, з'ясовано:

Соціально-психологічна адаптація – це процес набуття певних функцій соціально-психологічної ролі та досягнення певного статусу.

Акцентуації особистості за визначенням К. Леонгарда, це надмірне посилення окремих рис характеру та темпераменту, крайні варіанти норми, що проявляються у індивідуально–своєрідних способах діяльності та спілкування.

Заналізу літературних джерел з'ясовано, що особистості з гіпертимними, екзальтованими та застрягливими типами акцентуацій, імовірноше будуть краще адаптуватись через комунікативні навички, потенціал до соціалізації, високих вимог до себе й прагнення до отримання результату. Та навпаки особистості сенситивного, тривожного, емотивного та педантичного типів імовірно матимуть менш оптимальний рівень соціально-психологічної адаптації через важкість створення нових контактів з людьми, труднощі зі зміною обстановки, емоційну чутливість навіть до слабких зовнішніх подразників, постійне напруження емоційної сфери через недовірливість чи скурпульозність.

Локус контролю – поняття, що характеризує локалізацію причин, виходячи з яких людина пояснює свою власну поведінку і поведінка інших людей, що спостерігається. Внутрішній локус контролю - це пошук причин поведінки в самій людині, а зовнішній локус контролю - їх локалізація поза людиною, у навколишньому середовищі.

Проаналізовані та обґрунтовані основні базові поняття, є підґрунтям для емпіричного дослідження особливостей соціально-психологічної адаптації студентів з акцентуйованими рисами.

РОЗДІЛ II.

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ ТА АКЦЕНТУАЦІЙ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТІВ

2.1. Організація і методи дослідження

Дослідження було проведено серед 40 студентів перших-других курсів (з них 25 дівчат та 15 юнаків) Київського Національного Економічного Університету ім. В. Гетьмана, віком від 17-19 років за використанням трьох методик: опитувальник К. Леонгарда-Г. Шмішека, методика дослідження соціально-психологічної адаптації К. Роджерса-Р. Даймонда (далі СПА); методика дослідження рівня суб'єктивного контролю Дж. Роттера (адаптована НДІ ім. В.М. Бехтерева) (далі РСК). Реалізація поставлених у дипломній роботі завдань потребувала дослідження таких психологічних характеристик, як соціально-психологічної адаптація, акцентуації характеру, локус контролю.

Перший етап пов'язаний з організацією емпіричного дослідження; з визначенням групи досліджуваних; з підбором психодіагностичних методик, спрямованих на діагностику певних властивостей особистості студентів. Результати цього етапу емпіричного дослідження представлені в даному розділі.

На другому етапі здійснювалася безпосередня діагностика всіх показників, що вивчаються в нашому дослідженні, за допомогою психодіагностичних методик.

На третьому етапі здійснювалася обробка отриманих даних методами кількісного (за допомогою комп'ютерної програми SPSS і якісного аналізу даних). Кількісний аналіз складається з кореляційного аналізу коефіцієнта кореляції Пірсона та непараметричного U-критерія Манна-Уїтні. Вважаємо, було важливо перевірити саме характер зв'язків та розбіжності у рівні адаптації, самоприйняття, прийняття інших, ескапізму, прагнення до домінування, емоційного комфорту між групами інтерналів та екстерналів, десяти типів акцентуацій характеру та темпераменту серед вибірки студентів. Якісний аналіз спрямований на групування

досліджуваних за особливостями соціально-психологічної адаптації з подальшим пошуком спільних рис особистості, властивих будь-якому типу акцентуацій особистості, екстерналам та інтерналам.

Четвертий етап пов'язаний із розробкою рекомендацій оптимізації соціально-психологічної адаптації студентів в умовах воєнного стану в Україні, з наданням тренінгових матеріалів для самостійного виконання вправ в групі студентів та порад викладачам-кураторам, студентам, оточуючим (батькам, друзям).

Для дослідження акцентуацій особистості було обрано опитувальник К. Леонгарда-Г. Шмішека. (Додаток А) [21].

Опитувальник Г. Шмішека призначається для діагностики типу акцентуації особистості та реалізує типологічний підхід до її вивчення. Тест Леонгарда-Шмішека, розроблений німецьким психологом Г. Шмішеком у 1970 році. Теоретичною основою опитувальника є концепція акцентуованих особистостей видатного німецького психіатра Карла Леонгарда – засновника типології акцентуацій характеру та темпераменту особистості. За Карлом Леонгардом виділяють дванадцять типів акцентуованих особистостей, які умовно поділяють на дві групи: акцентуації характеру (демонстративні, педантичні, застрягаючі, збудливі) і акцентуації темпераменту (гіпертимний, дистимічний, тривожно-боязливий, циклотимічний, афективний, емотивний, інтровертований, екстравертований).

Для дослідження соціально-психологічної адаптації було обрано методику дослідження соціально-психологічної адаптації К. Роджерса-Р. Даймонда (Додаток Б).

Історія опитувальника соціально-психологічної адаптації; був розроблений Карлом Роджерсом і Розалінд Даймонд в США в 1954 році [13].

Методика спрямована на діагностику умов пристосованості людини до взаємодії з оточуючими в міжособистісній сфері. Соціально-психологічна адаптація залежить від здатності індивіда орієнтуватися в соціумі, правильно розпізнавати та контролювати особисті реакції та емоційні стани інших, обирати

відповідні підходи та реалізовувати їх під час взаємодії. Адаптивність означає узгодженість мети і ціннісних орієнтацій особистості з результатами, отриманими в процесі діяльності. Слід зазначити, що дезадаптація може мати не тільки негативні, але й позитивні риси. Суперечливий зв'язок, який існує між цілями та результатами, може бути джерелом мотивації для діяльності, її реалізації та розвитку.

Також для дослідження рівня локусу контролю було обрано методику дослідження рівня суб'єктивного контролю Дж. Роттера (РСК).

Мета: оцінити сформований локус контролю відповідно різних сфер життя. Методику можна використовувати в розв'язанні, широкого кола соціально-психологічних і медико-психологічних проблем. Від початку створення ця методика містила 100 пунктів для шкал. Надалі був проведений факторний аналіз і після цього її зменшили до 60 пунктів [25].

Структура: методика РСК складається з 44 пунктів, які дозволяють вивчати екстернальність-інтернальність загальну, додатково у міжособистісних і сімейних стосунках. Також у ній є шкали, які вимірюють відношення до здоров'я і хвороби. Додаткові шкали цієї методики розширюють можливості діагностики поняття суб'єктивного контролю, досліджуючи загальний рівень прояву який розподілений на два типи: особи - екстернали та інтернали. Та шість шкал, що так само розподіляються на два типи напрямку суб'єктивного контролю в різних сферах життя людини.

Далі ми розглянемо представлені у таблицях результати емпіричного дослідження та їх аналіз.

2.2. Аналіз результатів дослідження

В цьому дослідженні діагностика соціально-психологічної адаптації передбачала оцінку адаптаційних можливостей людини, певних проявів її поведінки, взаємовідношень із соціумом. Діагностика акцентуацій особистості передбачала оцінку індивідуальних рис, які у випробовуваних були надмірно посилені, в результаті чого могла виявлятися вибіркова вразливість по відношенню

до одних впливів, при збереженні стійкості до інших. До уваги беруться результати середніх та високих рівнів прояву, адже лише такі показники виявляють пряму ознаку чи тенденцію до того чи іншого типу акцентуації.

Аналізуючи результати (табл. 2.1.) студентів з високим і середнім рівнями адаптації можна порівняти зі студентами які мають низький рівень адаптації.

Таблиця 2.1.

Результати дослідження рівня адаптації студентів (N=40)

Шкали адаптації студентів	Рівні прояву	Група респондентів, к-сть - 40 осіб	
		К-сть осіб	у %
1. Адаптація	Високий	25	62.5%
	Середній	13	32.5%
	Низький	2	5,0%
2. Самоприйняття	Високий	36	90,0%
	Середній	4	10,0%
	Низький	0	0
3. Прийняття інших	Високий	24	60,0%
	Середній	15	37.5%
	Низький	1	2.5%
4. Емоційна комфортність	Високий	17	42.5%
	Середній	15	37.5%
	Низький	8	20,0%
5. Інтернальність	Високий	31	77.5%
	Середній	7	17.5%
	Низький	2	5,0%
6. Прагнення до домінування	Високий	20	50,0%
	Середній	17	42.5%
	Низький	3	7.5%
7. Ескапізм	Високий	3	7.5%
	Середній	25	62.5%

	Низький	12	30,0%
--	---------	----	-------

Інтегральні показники відображають відсоткове співвідношення протилежних тенденцій (наприклад, адаптивність - дезадаптивність). Середнє значення інтегральних оцінок - 50. Прийнятні такі критерії інтерпретації: до 40 - низькі значення, 40 - 60 середні, понад 60 - високі. Єдиний не інтегральний показник «Ескапізм» має наступні критерії інтерпретації: до 9 включно - низькі, від 10-20 середні, понад 20 - високі.

За допомогою отриманих даних (табл. 2.1.) виявлено середньо-статистичний рівень по шкалах методики К. Роджерса і Р. Даймонда за середнім арифметичним балом (рис.2.1).

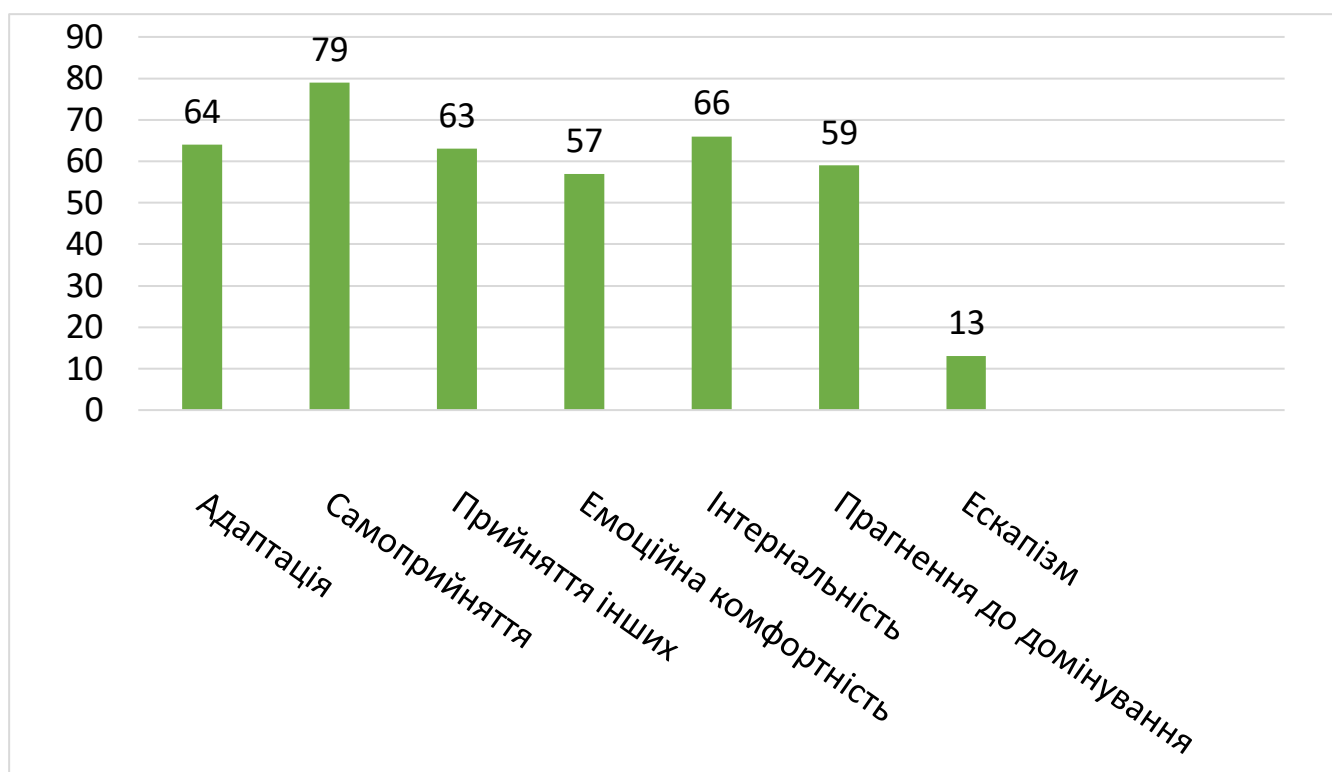

Рисунок 2.1. Середньо-статистичний рівень по шкалах методики К. Роджерса і Р. Даймонда за середнім арифметичним балом.

Високий рівень адаптації (62,5%) характеризується легкістю пристосування до нових умов навчання. Студенти відчують емоційне благополуччя, часто переживають емоції радості та інтересу. Домінує переважно позитивне емоційно-ціннісне ставлення до навчання загалом, викладачів та навчального процесу.

Навчальна діяльність досліджуваних з високим рівнем адаптації характеризується активністю, успішністю, сформованим уявленням про себе як студента із стійкими показниками мотивації до навчання. Стосунки з викладачами набувають характеру відкритої взаємодії або обмежуються умовами навчальної діяльності, що не позначається на особистісному ставленні один до одного.

Середній рівень адаптації (32,5% досліджуваних) свідчить, насамперед, про незавершений процес адаптації, спричинений низкою труднощів. Студенти з середнім рівнем адаптованості менш активні у навчальній діяльності. Позитивне та негативне ставлення до учбових завдань чергується. Вони успішно засвоюють матеріал лише з деяких предметів, що зумовлює коливання в показниках навчальної успішності.

Низький рівень адаптації (5% досліджуваних) характеризується частим переживанням емоцій тривоги, напруження, роздратованості, печалю, презирства, страху, сорому. Університет та все, що з ним пов'язано, може сприйматися ними негативно. В навчальному процесі спостерігається пасивне ставлення до навчання через те, що студенти не можуть знайти собі місце, звикнути до нових викладачів та їх вимог. У більшості випадків це провокує загострення у студентів стану дезадаптації та негативно позначається на їх навчальній активності, успішності та мотивації до навчальної діяльності.

Високий рівень самоприйняття (90%) серед студентів говорить про позитивне самосприйняття, їх відкритість до різного досвіду у житті, до різносторонніх проявів їх особистості, нонконформізму.

Середній рівень самоприйняття (10%) досліджуваних демонструє певне неприйняття в собі деяких рис характеру, темпераменту, реакцій чи проявів поведінки.

Високий рівень прийняття інших (60%) серед студентів свідчить про відкритість до нового, цінування індивідуальності інших осіб, толерантність.

Середній рівень прийняття інших (37,5%) говорить, що студенти не готові приймати всі прояви інших людей, їхні особливості (наприклад сексуальну

орієнтацію, статеву ідентифікацію та інше), думки; можуть іноді переконувати інших у правоті своєї позиції.

Низький рівень прийняття інших (2,5%) характеризується осудом, несхваленням думок, ідей, позицій, вірувань, проявів сексуальності інших людей, та жага до осудження людей, принциповість, упередженність, консерватизм, сталість в уявленні світу.

Високий рівень емоційного комфорту (42,5%) серед студентів говорить про те, що більшість досліджуваних почуваються гармонійно, у них немає гострих внутрішньоособистісних конфліктів, суперечливих бажань та потягів (наприклад бажання людини суперечить зовнішнім реальним або нав'язаним причинам).

Середній рівень емоційного комфорту (37,5%) у досліджуваних свідчить про те, що такі особи мають задовільний настрій, але на абсолютний емоційний комфорт впливає стрес, можливі інтрапсихічні конфлікти.

Низький рівень емоційного комфорту (20%) серед студентів характеризується дисгармонією, внутрішніми конфліктами, емоційним вигоранням, незадоволенністю різними сферами свого життя, подвійні стандарти, що можуть привести до когнітивного диссонансу.

Високий рівень інтернальності (77,5%) у досліджуваних свідчить про те, що вони обумовлюють результати своїх досягнень, перебігу життя, фінінсового та сімейного становища - власними зусиллями. Може переходити у самозвинувачення, навіть за незалежні від них події. Виражене почуття обов'язку, відповідальності.

Середній рівень інтернальності (17,5%) серед студентів говорить про те, що вони аргументують результати певних подій своїм впливом, наполегливістю, але й не відмовляються від ідеї паралельного впливу долі, удачі, позитивного чи негативного збігу обставин.

Низький рівень інтернальності (5%) характеризується екстернальністю, супроводжується думкою, що на всі події впливають зовнішні чинники будь-то погода, настрої інших людей, доля, атрибути вдачі. Схильність знімати з себе відповідальність, обов'язки.

Високий рівень прагнення до домінування (50% досліджуваних) демонструє бажання більшості студентів зайняти лідерську позицію, керувати процесами, працювати на себе та роздавати вказівки.

Середній рівень прагнення до домінування (42,5%), практично половина студентів характеризується стремлінням до лідерства та керуючих посад у певних сферах життя. Та готовністю підкорятись лише в певних ситуаціях.

Низький рівень прагнення до домінування (7,5%) серед студентів свідчить про те, що такі люди не потребують відчуття влади, не мають стремління управляти, готові підкорятись, виконувати задачі надані керівниками.

Високий рівень ескапізму (7,5%) проявляється серед маленької кількості обстежуваних студентів у побудові ілюзій стосовно свого життя, уникненням свідомо неприємних ситуацій, відчуттів та емоцій. Може супроводжуватися залежністю від алкоголю чи медичних чи хімічних речовин.

Середній рівень ескапізму (62,5%) проявився серед більшості обстежуваних студентів, що характеризується вибіркоким уникненням дратуючих ситуацій, стресу, деяких обов'язків чи контактів.

Низький рівень ескапізму (30%) у третини досліджуваних, свідчить про готовність приймати реальність у всіх її проявах, стикатись із різними ситуаціями, не уникаючи неприємних для індивіда взаємодій з оточуючими, труднощів, конфліктів, криз.

Таблиця 2.2.

Результати дослідження рівнів прояву акцентуацій особистості студентів (N=40)

Тип акцентуації	Рівні прояву	Група респондентів, кількість - 40 осіб	
		К-сть осіб	у %
Гіпертимний	Високий	11	27,5%
	Середній	15	47,5%
	Низький	14	35,0%
Застрагаючий	Високий	0	0

	Середній	11	27,5%
	Низький	29	72,5%
Емотивний	Високий	3	7,5%
	Середній	12	30,0%
	Низький	25	62,5%
Педантичний	Високий	5	12,5%
	Середній	13	32,5%
	Низький	22	55,0%
Тривожний	Високий	3	7,5%
	Середній	4	10,0%
	Низький	33	82,5%
Циклотимний	Високий	10	25,0%
	Середній	7	17,5%
	Низький	23	57,5%
Демонстративний	Високий	7	17,5%
	Середній	17	42,5%
	Низький	16	40,0%
Збудливий	Високий	0	0
	Середній	9	22,5%
	Низький	31	77,5%
Дистимічний	Високий	0	0
	Середній	2	5,0%
	Низький	38	95,0%
Екзальтований	Високий	7	17,5%
	Середній	12	30,0%
	Низький	21	52,5%

За допомогою отриманих даних (табл. 2.2.) виявлено середньо-статистичний рівень вираженості за середнім арифметичним балом (рис.2.2).

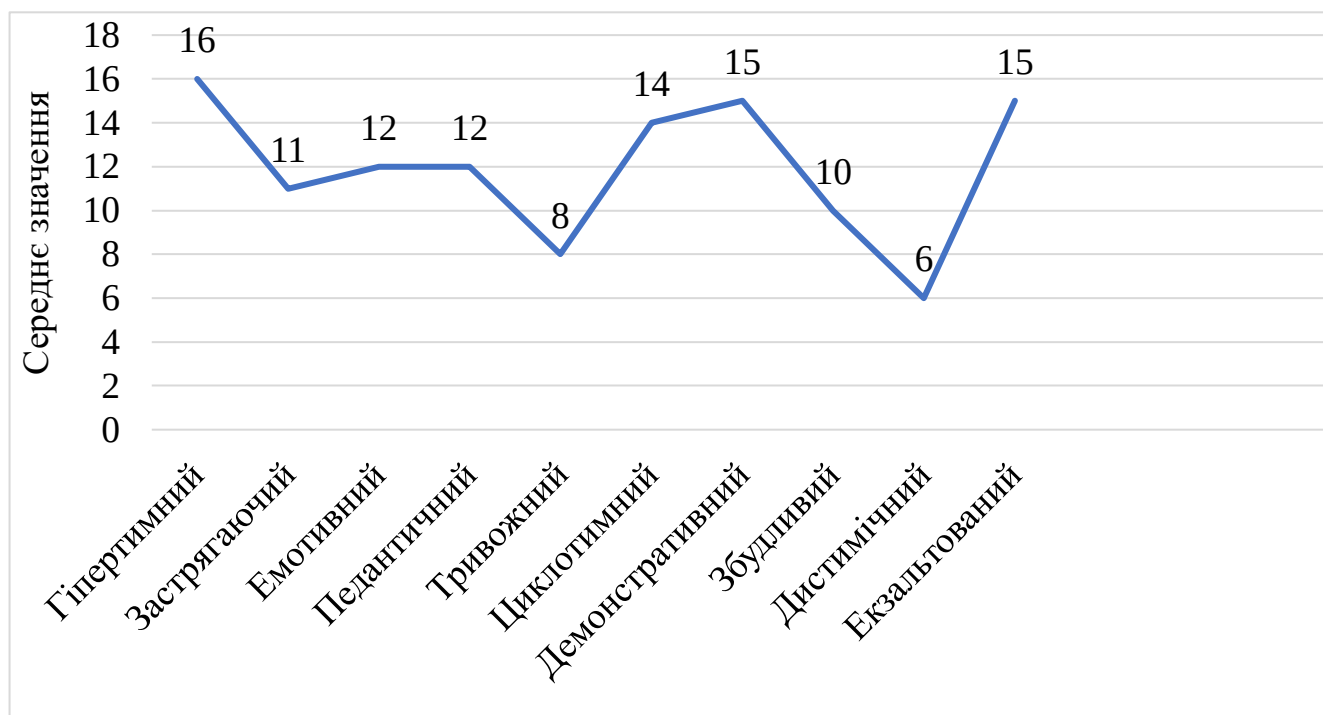

Рисунок 2.2. Графік середнього значення акцентуацій особистості студентів

Аналізуючи результати (рис. 2.2.) дослідження акцентованих рис особистості у студентів, можна виділити декілька типів акцентуацій наявних у більшій кількості студентів на високому рівні. Такі як: гіпертимний, демонстративний, циклотимний та екзальтований. Такі результати свідчать про те, що у учасників нашого дослідження присутні виразні ознаки акцентуацій особистості по даних шкалах, які проявляються в їх високій активності, демонстративній поведінці, частій зміні настрою та у бурхливих реакціях на події.

Результати шкал емотивного та педантичного типів характеризуються середніми значеннями вираженості акцентуацій, їм властиві не яскраво виявлені прояви таких акцентуацій, не перехідні у крайні форми поведінки.

Найбільш низькі результати серед студентів має шкала дистимічного типу акцентуацій особистості. Це свідчить про відсутність серед 40 респондентів виразні цього типу прояви, тобто тенденція до того чи іншого типу акцентуації чи ознака акцентуації не наявні.

Аналізуючи результати (табл. 2.3.) студентів з високим і середнім рівнями інтернальності можна порівняти зі студентами які мають низький рівень інтернальності (екстернальність).

Таблиця 2.3.

Результати дослідження локусу контролю студентів (N=40)

Шкали	Рівні прояву	Група респондентів, к-сть - 40 осіб	
		К-сть осіб	у %
Інтернальність загальна	Високий	13	32,5%
	Середній	5	12,5%
	Низький	22	55,0%
І.д (в сфері досягнень)	Високий	16	40,0%
	Середній	13	32,5%
	Низький	11	27,5%
І.н (в сфері невдач)	Високий	7	17,5%
	Середній	3	7,5%
	Низький	30	75,0%
І.с (в сімейних стосунках)	Високий	12	30,0%
	Середній	4	10,0%
	Низький	24	60,0%
І.в (у виробничій сфері)	Високий	8	20,0%
	Середній	6	15,0%
	Низький	26	65,0%
І.м (в міжособистісних стосунках)	Високий	16	40,0%
	Середній	7	17,5%
	Низький	17	42,5%
І.з (у сфері здоров'я)	Високий	33	82,5%
	Середній	0	0
	Низький	7	17,5%

Високий рівень інтернальності (32,5% досліджуваних студентів) свідчить про те, що вони визначають власний успіх, життєвий шлях, фінансове та сімейне становище власними зусиллями. Іноді вони схильні звинувачувати себе в подіях,

на які не мають впливу. Їм притаманне сильне почуття обов'язку та відповідальності.

Низький рівень інтернальності (55% досліджуваних студентів) характеризується екстерналізацією, яка включає уявлення про те, що всі події залежать від зовнішніх обставин, таких як погода, настрій чи дії інших людей, доля та удача. Спостерігається тенденція до звільнення себе від відповідальності та зобов'язань.

Високі показники за шкалою І.д. (40% досліджуваних студентів) відповідають високому суб'єктивному контролю над емоційно сприятливими подіями та ситуаціями. Ці люди вважають себе такими, що досягли всього, що відбувалося і відбувається в їхньому житті, і здатними успішно досягати своїх цілей у майбутньому.

Ті, хто має низькі показники за шкалою І.д. (27,5% досліджуваних студентів), вважають, що їхній успіх, досягнення і радощі залежать від зовнішніх обставин, таких як везіння, фортуна або допомога інших людей.

Високий показник за шкалою І.н. (17% досліджуваних студентів) свідчить про підвищене відчуття суб'єктивного контролю над негативними подіями та ситуаціями і схильність звинувачувати себе в різних неприємностях і труднощах.

Низький показник за шкалою І.н. (75% досліджуваних студентів) свідчить про схильність перекладати провину на інших або вважати це результатом негативного збігу обставин.

Високий показник І.с. (30% досліджуваних студентів) означає, що особа відчуває себе впливовою в подіях, які відбуваються у шлюбі чи близьких відносинах з партнером/партнеркою.

Низький показник І.с. (60% досліджуваних студентів) означає, що такі люди схильні звинувачувати партнера/партнерку, а не себе, в серйозних конфліктах чи ситуаціях вдома.

Високий показник І.в. (20% досліджуваних студентів) підтверджує, що респондент розглядає власну поведінку як важливу умову організації своєї професійної діяльності, взаємовідносин у колективі, просуванні по службі тощо.

Низький показник (65% досліджуваних студентів) вказує на те, що респондент схильний надавати більше значення зовнішнім обставинам, таким як керівництво, колеги, везіння та невдачі.

Високий показник І.м. (40% досліджуваних студентів) вказує на те, що людина вважає, що вона здатна контролювати різноманітні стосунки з іншими, а також здобути повагу та увагу.

І навпаки, низький показник І.м. (42,5% досліджуваних студентів) вказує на те, що людина недостатньо активно конструює власне соціальне оточення і схильна розглядати свої стосунки як результат діяльності інших людей.

Високий рівень І.з. (82,5% досліджуваних студентів) вказує на те, що людина розглядає своє здоров'я як власну відповідальність, звинувачує себе у випадку хвороби і вважає, що одужання значною мірою залежить від її власних дій.

Низький рівень І.з. (17,5% досліджуваних студентів) вказує на те, що людина вважає, що здоров'я і хвороба є результатом випадку і сподівається, що одужання буде результатом дій інших людей, особливо лікарів.

З метою визначення взаємозв'язку показників соціально-психологічної адаптації, рівнів локусу контролю та акцентуацій особистості було висунуто для їх перевірки гіпотези, можливих зв'язків між показниками за шкалами трьох використаних методик; проведено кореляційний (за критерієм Пірсона) який дозволяє підтвердити або спростувати наявність достовірних статистично-значущих зв'язків між:

1. Показником рівня адаптації та рівня загальної інтернальності;

Гіпотеза Н₁: «Рівень адаптації має прямий зв'язок з рівнем загальної інтернальності».

2. Показниками типів акцентуацій особистості та рівнем адаптації;

Гіпотеза Н₂: «Існує зв'язок між певними типами акцентуацій та рівнем адаптації».

3. Показниками типів акцентуацій особистості та рівнем загальної інтернальності;

Гіпотеза Н₃: «Існує зв'язок між певними типами акцентуацій та рівнем загальної інтернальності».

4. Показниками типів акцентуацій особистості та рівнем інтернальності в сфері невдач;

Гіпотеза Н₄: «Існує зв'язок між певними типами акцентуацій та рівнем інтернальності в сфері невдач».

5. Показниками типів акцентуацій особистості та рівнем інтернальності в сфері досягнень;

Гіпотеза Н₅: «Існує зв'язок між певними типами акцентуацій та рівнем інтернальності в сфері досягнень».

6. Показниками типів акцентуацій особистості та рівнем інтернальності в сфері сімейних відносин;

Гіпотеза Н₆: «Існує зв'язок між певними типами акцентуацій та рівнем інтернальності в сфері сімейних відносин».

7. Показниками типів акцентуацій особистості та рівнем інтернальності в сфері виробничих відносин;

Гіпотеза Н₇: «Існує зв'язок між певними типами акцентуацій та рівнем інтернальності в сфері виробничих відносин».

8. Показниками типів акцентуацій особистості та рівнем інтернальності в сфері міжособистісних відносин;

Гіпотеза Н₈: «Існує зв'язок між певними типами акцентуацій та рівнем інтернальності в сфері міжособистісних відносин».

9. Показниками типів акцентуацій особистості та рівнем інтернальності в сфері здоров'я;

Гіпотеза Н₉: «Існує зв'язок між певними типами акцентуацій та рівнем інтернальності в сфері здоров'я».

10. Показниками типів акцентуацій особистості та рівнем самоприйняття;

Гіпотеза Н₁₀: «Існує зв'язок між певними типами акцентуацій та рівнем самоприйняття».

11. Показниками типів акцентуацій особистості та рівнем прийняття інших;

Гіпотеза Н₁₁: «Існує зв'язок між певними типами акцентуацій та рівнем прийняття інших».

12. Показниками типів акцентуацій особистості та рівнем емоційної комфортності;

Гіпотеза Н₁₂: «Існує зв'язок між певними типами акцентуацій та рівнем емоційної комфортності».

13. Показниками типів акцентуацій особистості та рівнем інтернальності (за методикою СПА);

Гіпотеза Н₁₃: «Існує зв'язок між певними типами акцентуацій та рівнем інтернальності (за методикою СПА)».

14. Показниками типів акцентуацій особистості та рівнем прагнення до домінування;

Гіпотеза Н₁₄: «Існує зв'язок між певними типами акцентуацій та рівнем прагнення до домінування».

15. Показниками типів акцентуацій особистості та рівнем ескапізму;

Гіпотеза Н₁₅: «Існує зв'язок між певними типами акцентуацій та рівнем ескапізму».

Таблиця 2.4.

Результати кореляційного аналізу Пірсона типів акцентуацій особистості із шкалами методик «РСК» та «СПА» (N=40)

Показник	Значення	Гіпертимний	Застрагливий	Емотивний	Педантичн.	Тривожний
Адаптація	Коеф.Пірсона	0,550	0,002	-0,370	-0,091	-0,315
	Значимість	0,01>0,000	0,01<0,989	0,05>0,019	0,01<0,575	0,05>0,048
Самоприйняття	Коеф.Пірсона	0,370	0,086	-0,377	-0,040	-0,318
	Значимість	0,05>0,019	0,01<0,597	0,05>0,016	0,01<0,807	0,05>0,045
Прийняття інших	Коеф.Пірсона	0,645	0,069	-0,054	-0,023	-0,168

	Значимість	0,01>0,000	0,01<0,672	0,01<0,740	0,01<0,886	0,01<0,299
Емоційна комфортність	Коеф.Пірсона	0,559	0,094	-0,204	0,096	-0,251
	Значимість	0,01>0,000	0,01<0,565	0,01<0,206	0,01<0,556	0,01<0,118
Інтернальність	Коеф.Пірсона	0,439	0,003	-0,409	-0,145	-0,339
	Значимість	0,01>0,005	0,01<0,986	0,01>0,009	0,01<0,371	0,05>0,032
Прагнення до домінування	Коеф.Пірсона	0,339	0,062	-0,426	-0,012	-0,245
	Значимість	0,05>0,032	0,01<0,704	0,01>0,006	0,01<0,941	0,01<0,128
Ескапізм	Коеф.Пірсона	-0,242	0,232	0,418	0,385	0,391
	Значимість	0,01<0,131	0,01<0,149	0,01>0,007	0,05>0,014	0,05>0,013
Інтернальність загальна	Коеф.Пірсона	0,445	0,137	-0,074	0,176	-0,236
	Значимість	0,01>0,004	0,01<0,398	0,01<0,648	0,01<0,278	0,01<0,143
Інтернальність в сфері досягнень	Коеф.Пірсона	0,187	-0,138	-0,176	0,150	-0,246
	Значимість	0,01<0,248	0,01<0,395	0,01<0,272	0,01<0,357	0,01<0,126
Інтернальність в	Коеф.Пірсона	-0,091	-0,043	-0,356	0,120	-0,400

сфері невдач	Значимість	0,01<0,577	0,01<0,791	0,05>0,024	0,01<0,460	0,05>0,011
Інтернальність в сфері сім'ї	Коеф. Пірсона	0,220	0,123	-0,161	0,200	-0,157
	Значимість	0,01<0,172	0,01<0,448	0,01<0,321	0,01<0,215	0,01<0,335
Інтернальність в сфері виробничій	Коеф. Пірсона	0,278	0,008	-0,181	0,096	-0,331
	Значимість	0,01<0,083	0,01<0,960	0,01<0,264	0,01<0,557	0,05>0,037
Інтернальність в сфері міжособистісних відносин	Коеф. Пірсона	0,190	-,026	-0,355	0,013	-0,427
	Значимість	0,01<0,242	0,01<0,872	0,05>0,024	0,01<0,934	0,01>0,006
Інтернальність в сфері здоров'я	Коеф. Пірсона	0,313	0,011	0,067	0,097	-0,056
	Значимість	0,05>0,049	0,01<0,948	0,01<0,683	0,01<0,551	0,01<0,729

Примітка: напівжирним курсивом виділено статистично-значущі коефіцієнти при $p \leq 0,01$ та при $p \leq 0,05$.

Продовження таблиці 2.4.

Показник	Значення	Циклотимічний	Демонстративний	Збудливий	Дистимний	Екзальтований
Адаптація	Коеф. Пірсона	-0,171	0,510	-0,243	-0,148	-0,048

	Значимість	0,01<0,292	0,01>0,001	0,01<0,131	0,01<0,361	0,01<0,766
Самоприйняття	Коеф.Пірсона	-0,153	0,447	-0,171	-0,187	-0,039
	Значимість	0,01<0,345	0,01>0,004	0,01<0,291	0,01<0,249	0,01<0,811
Прийняття інших	Коеф.Пірсона	0,054	0,328	-0,228	0,027	0,138
	Значимість	0,01<0,743	0,05>0,039	0,01<0,156	0,01<0,868	0,01<0,396
Емоційна комфортність	Коеф.Пірсона	-0,335	0,437	-0,390	-0,167	0,026
	Значимість	0,05>0,035	0,01>0,005	0,05>0,013	0,01<0,304	0,01<0,871
Інтернальність	Коеф.Пірсона	-0,076	0,548	-0,198	-0,064	-0,132
	Значимість	0,01<0,642	0,01>0,000	0,01<0,221	0,01<0,694	0,01<0,416
Прагнення до домінування	Коеф.Пірсона	-0,172	0,240	-0,101	-0,162	-0,272
	Значимість	0,01<0,288	0,01<0,135	0,01<0,535	0,01<0,318	0,01<0,089
Ескапізм	Коеф.Пірсона	0,143	-0,343	0,376	0,261	0,204
	Значимість	0,01<0,378	0,05>0,030	0,05>0,017	0,01<0,104	0,207
Інтернальність загальна	Коеф.Пірсона	0,164	0,233	0,108	0,177	-0,033

	Значимість	0,01<0,311	0,01<0,147	0,01<0,507	0,01<0,276	0,01<0,840
Інтернальність в сфері досягнень	Коеф. Пірсона	0,013	0,194	-0,131	0,316	-0,226
	Значимість	0,01<0,938	0,01<0,230	0,01<0,419	0,05>0,047	0,01<0,160
Інтернальність в сфері невдач	Коеф. Пірсона	-0,174	0,167	-0,033	-0,057	-0,248
	Значимість	0,01<0,283	0,01<0,304	0,01<0,840	0,01<0,726	0,01<0,122
Інтернальність в сфері сім'ї	Коеф. Пірсона	-0,082	0,182	0,088	0,044	-0,060
	Значимість	0,01<0,613	0,01<0,262	0,01<0,591	0,01<0,787	0,01<0,715
Інтернальність в сфері виробничій	Коеф. Пірсона	0,058	0,334	0,045	0,087	-0,172
	Значимість	0,01<0,722	0,05>0,035	0,01<0,783	0,01<0,592	0,01<0,289
Інтернальність в сфері міжособистих відносин	Коеф. Пірсона	0,033	0,236	0,121	0,016	-0,379
	Значимість	0,01<0,839	0,01<0,142	0,01<0,458	0,01<0,921	0,05>0,016
Інтернальність в сфері здоров'я	Коеф. Пірсона	0,042	-0,027	-0,181	0,252	-0,199
	Значимість	0,01<0,795	0,01<0,870	0,01<0,253	0,01<0,117	0,01<0,219

Примітка: напівжирним курсивом виділено статистично-значущі коефіцієнти при $p \leq 0,01$ та при $p \leq 0,05$.

Для проведення подальшого статистичного аналізу було важливим виявити характер зв'язків між показником соціально-психологічної адаптації та рівня загальної інтернальності.

Таблиця 2.5.

Результати кореляційного аналізу показників рівня адаптації та загальної інтернальності

		Адаптація	Інтернальність
Адаптація	Кореляція Пірсона	1	,550**
	Знач. (двостороння)		,000
	N	40	40
Інтернальність	Кореляция Пирсона	,550**	1
	Знач. (двостороння)	,000	
	N	40	40
** Корреляція значуща на рівні 0,01 (двостороння).			

Примітка: * - взаємозв'язок є значущим при $p < 0,05$; ** - взаємозв'язок є значущим при $p < 0,01$; *** - взаємозв'язок є значущим при $p < 0,001$.

Показник гіпертимності має пряму, значущу кореляцію із загальною інтернальністю ($r_{\text{emp}} = 0,445$), інтернальністю (методики СПА) ($r_{\text{emp}} = 0,439$), та адаптацією ($r_{\text{emp}} = 0,550$). Також показник демонстративного типу акцентуацій прямо корелює з інтернальністю (методики СПА) ($r_{\text{emp}} = 0,548$). Даний взаємозв'язок демонструє те, що чим виразніша гіпертимність та демонстративність особистості студента, тим вищий рівень інтернальності (відповідає високому рівню суб'єктивного контролю), гіпотеза Н₃: «Існує зв'язок між певними типами акцентуацій та рівнем загальної інтернальності» та гіпотеза Н₁₃: «Існує зв'язок між певними типами акцентуацій та рівнем інтернальності (за методикою СПА)», приймаються; також чим виразніша гіпертимність, тим вище стає рівень адаптації. На основі цих даних можна зробити висновок, що студенти з

гіпертимним та демонстративним типом акцентуації відчують власну відповідальність за будь-які важливі події, а також за те, як складеться їх життя.

Обернена кореляція за коефіцієнтом Пірсона між інтернальністю (методики СПА) та емотивним ($r_{\text{emp}} = -0,409$) і тривожним ($r_{\text{emp}} = -0,339$) типом акцентуацій, свідчить, що чим виразніший показник емотивного чи тривожного типу акцентуацій особистості студента, тим більш екстернальна особистість. Такі люди характеризуються тривожністю, фрустрацією, уникаючою поведінкою, зняттям з себе відповідальності. Гіпотеза Н₁₃: «Існує зв'язок між певними типами акцентуацій та рівнем інтернальності (за методикою СПА)» приймається.

Існує пряма кореляція між показником демонстративного типу акцентуації та адаптацією ($r_{\text{emp}} = 0,510$). Даний взаємозв'язок свідчить про те, що чим вищий показник прояву демонстративної акцентуації особистості студента, тим вищий рівень адаптації. Через те, що особами з демонстративним типом акцентуації рухає жага до визнання та бажання бути поміченими, це сприяє поведінці (необов'язково негативній), що на думку таких осіб, має бути прийнята та помічена групою, щоб задовольнити свою потребу в увазі та зацікавленості в них.

Виявлено зворотню кореляцію між таким типом акцентуацій особистості як емотивний та адаптацією ($r_{\text{emp}} = -0,370$). Отриманий взаємозв'язок свідчить про те, що чим вищий показник прояву емотивного типу акцентуації особистості, тим менший рівень адаптації. Емотивний тип особистості характеризується надмірною чутливістю і відкритістю до будь-якого емоційного впливу, що значно впливає на процес адаптації. Одна з дезадаптивних реакцій може проявитись «втечею в хворобу» та соматичними розладами.

Також зворотню кореляцію виявлено між показником акцентуації тривожного типу особистості та адаптацією ($r_{\text{emp}} = -0,315$). Отриманий взаємозв'язок вказує на те, що чим вищий показник прояву тривожного типу акцентуації особистості, тим менший рівень адаптації. Постійна напруженість, очікування реальної або фантомної загрози також важкість подолання страху не сприяють формуванню високого рівня соціально-психологічної адаптації. В

результаті інтерпритації отриманих значущих зв'язків гіпотеза Н₂: «Існує зв'язок між певними типами акцентуацій та рівнем адаптації», приймається.

Існує пряма кореляція між самоприйняттям та гіпертимним ($r_{\text{emp}}=0,370$) і демонстративним ($r_{\text{emp}}=0,447$) типами акцентуацій. Дана кореляція демонструє пряму залежність: чим сильніший прояв гіпертимного чи демонстративного типу акцентуації, тим вищий рівень самоприйняття. Такі люди характеризуються реалістичними перспективами, прийняттям широкого спектру своїх характеристик і готовністю зустрітись з усіляким досвідом, дружелюбністю, стійкістю до невдач і загроз. Відповідно обернений кореляційний зв'язок самоприйняття із емотивним ($r_{\text{emp}}= -0,377$) і тривожним ($r_{\text{emp}}= -0,318$) типами акцентуацій, демонструє зворотню залежність: чим сильніший прояв емотивного чи тривожного типу акцентуації, тим нижчий рівень самоприйняття. Цей тип людей характеризується самовладанням, підозрілістю, схильністю до почуття провини, депресивністю та емоційною нестійкістю. Висунута гіпотеза Н₁₀: «Існує зв'язок між певними типами акцентуацій та рівнем самоприйняття» приймається.

Виявлено прямі кореляційні зв'язки між прийняттям інших та гіпертимним ($r_{\text{emp}}=0,645$) і демонстративним ($r_{\text{emp}}=0,328$) типами акцентуацій. Даний тип кореляційного зв'язку свідчить, що чим виразніший прояв гіпертимного та демонстративного типів акцентуацій, тим вищий рівень прийняття інших. Такі люди характеризуються лояльністю, готовністю слухати, відсутністю стереотипів, довірою та цінуванням індивідуальності. Гіпотеза Н₁₁: «Існує зв'язок між певними типами акцентуацій та рівнем прийняття інших» приймається.

Існує прямий кореляційний зв'язок між емоційним комфортом та гіпертимним ($r_{\text{emp}}=0,559$) і демонстративним ($r_{\text{emp}}=0,437$) типами акцентуацій. Даний кореляційний зв'язок має статистично-значущі коефіцієнти кореляції Пірсона. Цей тип людей характеризується станом психологічної рівноваги, спокою, безпеки, вона задоволена власним життям і оточенням, оптимістична. Це позитивно позначається на всіх сферах життя. Також отримано дані оберненого кореляційного зв'язку емоційного комфорту та циклотимічного ($r_{\text{emp}}= -0,335$) і збудливого ($r_{\text{emp}}= -0,390$) типів акцентуацій, що проявляється у

внутрішньоособистісному конфлікті, переживаннях негараздів, суперечливих бажаннях, завищених амбіціях, нетерплячості, нестійкості емоційно-вольової сфери особистості, невдоволенністю, перепадами настрою. Гіпотеза Н₁₂: «Існує зв'язок між певними типами акцентуацій та рівнем емоційної комфортності» приймається.

Виявлено пряму кореляцію між прагненням до домінування та гіпертимним типом акцентуації, що свідчить про те що люди з вираженим типом гіпертимної акцентуації ($r_{\text{emp}}=0,339$), що проявляється у лідерстві, управлінні прийняття рішень, самореалізацію у соціальному просторі. Також даний показник прагнення до домінування отримав значущий обернений кореляційний зв'язок із емотивним типом акцентуації ($r_{\text{emp}}= -0,426$), що свідчить про протилежні прояви: потяги підкорюватись, отримувати розпорядження від когось та виконувати надані завдання, конформність. Гіпотеза Н₁₄: «Існує зв'язок між певними типами акцентуацій та рівнем прагнення до домінування» приймається.

Існує прямий кореляційний зв'язок між ескапізмом та емотивним ($r_{\text{emp}}=0,418$), педантичним ($r_{\text{emp}}=0,385$), тривожним ($r_{\text{emp}}=0,391$) і збудливим ($r_{\text{emp}}=0,376$) типами акцентуацій. Отримані кореляційні зв'язки свідчать про те, що такі люди схильні до уникнення складних (в їх уяві) ситуацій, відповідальних справ, деякі схильні до втечі у хворобу. Обернений кореляційний зв'язок з ескапізмом має демонстративний тип ($r_{\text{emp}}= -0,343$) акцентуації особистості, що навпаки свідчить про готовність стикнутись із проблемами, відповідальними справами, отримати різний досвід. Гіпотеза Н₁₅: «Існує зв'язок між певними типами акцентуацій та рівнем ескапізму» приймається.

Виявлено значущу зворотню кореляцію між показником емотивного типу акцентуацій особистості та шкалою «інтернальності в сфері невдач» ($r_{\text{emp}}= -0,356$), що означає чим вищий рівень прояву даної акцентуації, тим менш інтернальна особа в сфері невдач. Низька інтернальність в цій сфері (екстернальність) демонструють, що студенти схильні звинувачувати інших або вважають неуспіх результатом браку удачі чи збігу обставин. Також значущу зворотню кореляцію має показник тривожного типу акцентуацій особистості та шкала «інтернальності

в сфері невдач» ($r_{emp} = -0,400$), що свідчить про зменшення рівня інтернальності в даній сфері при збільшенні показників виразності цієї акцентуації. Невпевненість у собі, боязливість та пошук опори з боку оточуючих сприяють екстернальним проявам в сфері невдач, що виражається в нездатності нести відповідальність за неуспіх, аргументувати його впливом зовнішніх обставин.

Прямий кореляційний зв'язок між інтернальністю у виробничих відносинах (І.в) та демонстративним ($r_{emp} = 0,334$) типом акцентуації, говорить про те, що цей тип людей вважає себе відповідальними за становлення своєї кар'єри, за результати премій, професійного зростання, нових посад. Обернена кореляція І.в. та тривожного ($r_{emp} = -0,331$) типу акцентуації, навпаки показує, що такі люди вважають відповідальними за своє професійне благополуччя - керівників, колег, вдачу, збіг обставин. Гіпотеза Н7: «Існує зв'язок між певними типами акцентуацій та рівнем інтернальності в сфері виробничих відносин» приймається.

Інтернальність у міжособистісних відносинах (І.м) зворотно корелює із емотивним ($r_{emp} = -0,355$), тривожним ($r_{emp} = -0,427$) та екзальтованим ($r_{emp} = -0,379$) типами акцентуацій. Такі результати свідчать про те, що ці люди не вважають себе впливовими на перебіг спілкування чи взаємодії з іншими, неохоче заводять нові зв'язки, та вважають інших відповідальними за побудову стосунків. Гіпотеза Н8: «Існує зв'язок між певними типами акцентуацій та рівнем інтернальності в сфері міжособистісних відносин» приймається.

Інтернальність у сфері здоров'я прямо корелює із гіпертимним ($r_{emp} = 0,313$) типом акцентуації, що демонструє відповідальну поведінку по відношенню до свого здоров'я, відчуття впливу на самопочуття (як негативне, так і позитивне). Гіпотеза Н9: «Існує зв'язок між певними типами акцентуацій та рівнем інтернальності в сфері здоров'я» приймається.

Невиділено жодних статистично-значущих кореляційних зв'язків по шкалі інтернальності в сфері сімейних відносин (І.с.); та застрягливому типу акцентуації. Також хочу зауважити, хоча було виявлено статистично-значущий зв'язок між інтернальністю в сфері досягнень (І.д.) та дистимічним ($r_{emp} = 0,316$) типом акцентуації, було прийнято не вважати цей результат показовим адже згідно

результатів графіку середнього значення акцентуацій особистості студентів (рис. 2.1) дистимічний тип акцентуації серед сорока студентів немає вираженого прояву, який би вважався за акцентуацію особистості. Тому гіпотеза Н₆: «Існує зв'язок між певними типами акцентуацій та рівнем інтернальності в сфері сімейних відносин» не приймається; гіпотеза Н₅: «Існує зв'язок між певними типами акцентуацій та рівнем інтернальності в сфері досягнень» не приймається.

З описів поведінково-адаптивних реакцій особистості можна поділити на кілька типів. До першого відноситимуться ті індивіди, які у разі потрапляння під вплив стресових факторів будуть вдаватися до стратегії конфронтації - гіпертимні, демонстративні, екзальтовані, циклотимічні акцентуації характеру. До другої групи відноситимуться особи, які обирають стратегію втечі, конформізму або пошуку допомоги з боку оточуючих людей - емотивні, збудливі, дистимні, педантичні, тривожні типи. Виходячи з того, як людина реагує на стресові ситуації, можна з певною часткою ймовірності визначити тип його акцентуації характеру.

Це може бути не тільки на професійному, а й на побутовому рівні, оскільки це здатне полегшити перебування і життя поряд з такою особистістю. Знаючи слабкі сторони, ми зможемо запобігти найбільш тригерним стресовим моментам для даної людини. Це буде особливо корисно в підлітковому та юнацькому віці, оскільки певною мірою сприятиме зниженню кількості міжособистісних конфліктів та оптимізує процес соціально-психологічної адаптації.

Показник адаптації має пряму, значущу кореляцію з рівнем загальної інтернальності ($r_{\text{emp}}=0,550$) (І.заг. в шкалах методики РСК). Даний взаємозв'язок свідчить про те, що чим вищий показник загальної інтернальності (Ізаг) (де інтернальність $>5,5$; та екстернальність $<5,5$) у студентів, тим вищий рівень показника по шкалі адаптованності. Гіпотеза Н₁: «Рівень адаптації має прямий зв'язок з рівнем загальної інтернальності», приймається.

Також було проведено статистичний аналіз показників рівня адаптації та загальної інтернальності за непараметричним критерієм Манна-Уїтні, який дозволяє отримати статистично значущі результати наявності або відсутності різниці між двома незалежними вибірками. За результатами (табл. 15) респонденти

(N=40) були розподілені на дві вибірки: екстернали та інтерналі. Гіпотеза Н₁: «Групи екстерналів та інтерналів вибірки рівня загальної інтернальності відрізняються за рівнем адаптації».

Таблиця 2.6.

Результати порівняння показників соціально-психологічної адаптації двох груп респондентів (екстерналів, інтерналів) за критерієм Манна-Уїтні

Показники	Значення	Загальна Інтернальність
Адаптація	Асимптотична значимість	0,007
	Точна значимість	0,006^b
Самоприйняття	Асимптотична значимість	0,140
	Точна значимість	0,146 ^b
Прийняття інших	Асимптотична значимість	0,002
	Точна значимість	0,001^b
Емоційний комфорт	Асимптотична значимість	0,015
	Точна значимість	0,014^b
Прагнення до домінування	Асимптотична значимість	0,050
	Точна значимість	0,051 ^b
Ескапізм	Асимптотична значимість	0,394
	Точна значимість	0,408 ^b

Примітка: напівжирним курсивом виділено статистично-значущі коефіцієнти при $p \leq 0,01$ та при $p \leq 0,05$.

Інтерпритуючі результати статистичного аналізу показників рівня адаптації та загальної інтернальності за критерієм Манна-Уїтні (табл. 2.6), важливо звернути увагу на результати перевірки асимптотичної значущості ($\text{sig}=0,007$), якщо $\text{sig} < 0,05$ тоді різниця між двома незалежними вибірками наявна. Чим менший результат асимптотичної значущості (sig), тим вища статистична значущість.

Результати перевірки точної значущості (b) лише підтверджують або спростовують отриманий результат асимптотичної значущості (sig), так само, якщо

$b < 0,05$ тоді різниця між двома незалежними вибірками наявна. Це свідчить про те, що за статистичним аналізом (критерій Манна-Уїтні): між групою екстерналів та інтерналів є різниця рівнів адаптації. Гіпотеза H_1 : «Групи екстерналів та інтерналів вибірки рівня загальної інтернальності відрізняються за рівнем адаптації» приймається.

Існує різниця між групою екстерналів та інтерналів по шкалі прийняття інших, ($\text{sig} = 0,002$), якщо $\text{sig} < 0,05$ тоді різниця між двома незалежними вибірками наявна. Критерій перевірки точної значущості ($b = 0,001^b$) лише підтверджує отриманий результат асимптотичної значущості (sig); статистично значущий показник різниці між групою екстерналів та інтерналів по шкалі емоційного комфорту ($\text{sig} = 0,015$).

За допомогою отриманих даних (табл. 13.) виявлено середньо-статистичний рівень адаптації, прийняття інших, емоційного комфорту за середнім арифметичним балом серед інтерналів та екстерналів (рис 2.3)

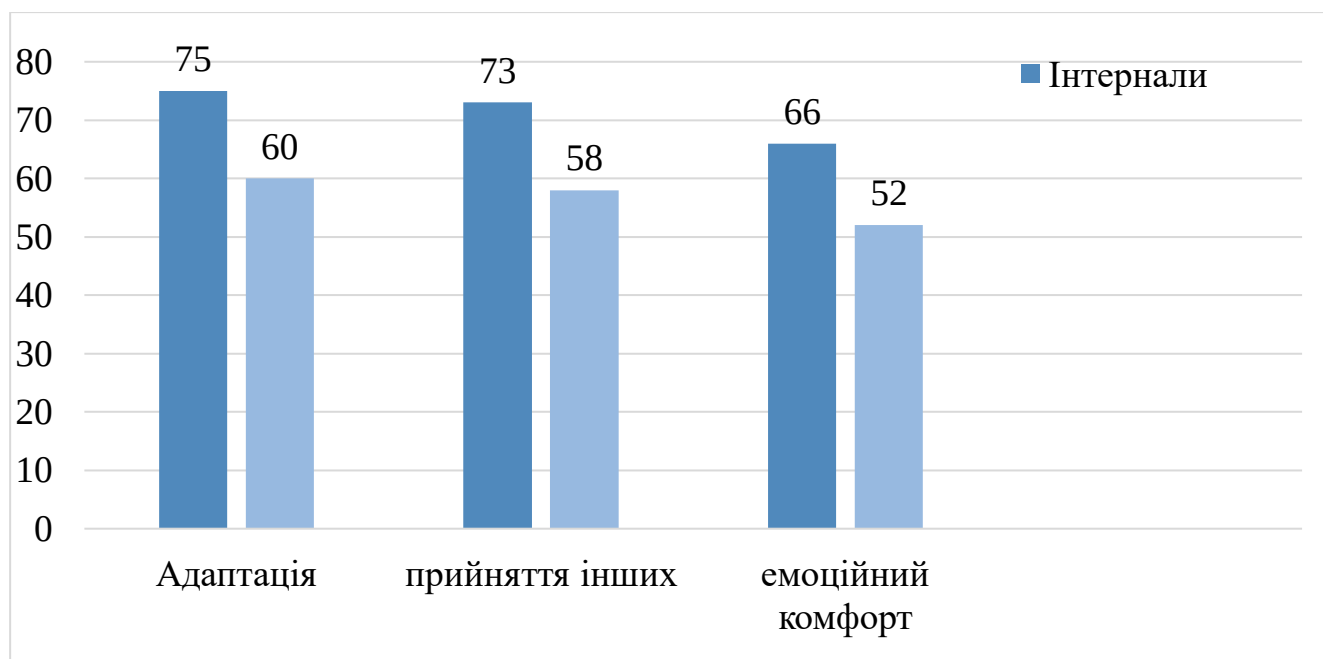

Рисунок 2.3. Середньо-статистичний рівень адаптації, прийняття інших, емоційного комфорту за середнім арифметичним балом серед інтерналів та екстерналів.

Згідно результатів діаграми (рис. 2.3) група інтерналів відрізняється рівнем адаптації, прийняттям інших та емоційним комфортом від групи екстерналів, що

підтверджує статистичний аналіз за критерієм Манна-Уїтні. Тоді, якщо індивід вважає і отримує підтвердження того, що його дії впливають на події, що відбуваються з ним, тобто відчуває відповідальність за все і шукає причини невдачі в собі, це веде до чуйності у ситуації спілкування, зниження конфліктності, гармонійному емоційному фону, це сприяє високому рівню соціально-психологічної адаптації. В іншому випадку, коли особистість виходячи з власного досвіду, не бачить зв'язку між власними діями та подіями життя, покладається на випадок чи долю, тоді не вважає за необхідне, можливо несвідомо, якимось стежити за своєю поведінкою та співвідносити її з очікуваннями оточення. У таких випробуваних (екстерналів) знижено рівень адаптованості. Також це пов'язано із відношенням до інших людей, такі студенти (інтерналі) цінують індивідуальність, не пропагують свої ідеї та не прагнуть переконати інших.

2.3. Рекомендації щодо оптимізації соціально-психологічної адаптації студентів в умовах воєнного стану.

Корекційна робота, спрямована на оптимізацію процесу соціально-психологічної адаптації студентів, може використовувати процедуру індивідуального консультування та супервізії. У цьому разі стиль консультування і характер рекомендацій, які дають, обирають залежно від поєднання інтелекту, працездатності та рівня емоційного інтелекту студента. Використання тренінгових методик також може сприяти соціально-психологічній адаптації студентів.

Пропонується групова вправа, за допомогою якої студенти можуть тренувати пластичність своєї поведінки в ситуаціях групового тиску; найкраще проводити в супроводі психолога чи педагога. Також поєднується із методами соціометрії. Для більш оптимального досягнення мети рекомендовано проводити вправу у вже існуючій (сформованій) групі осіб, які певним чином пов'язані один з одним.

Вправа «Незалежна поведінка»

Мета: Данна вправа спрямована на тренування поведінки, незалежно від поведінки академгрупи, здатності самостійно приймати рішення в ситуації тиску з боку групи. Хід вправи: студентська академгрупа проявляє негативне ставлення до активності в навчанні окремого студента. Участь приймають чотири студента. Після його успішної відповіді на семінарі деякі члени групи проявляють:

1. невдоволення невербально (без слів);
2. в іронічних запитаннях («Чого ж ти так рвешся, ти у нас найрозумніший?»);
3. в звинуваченнях і погрозах («Ти хочеш, щоб ми виглядали дурнями?» «Почекай, зробимо тобі бойкот»).

Ви повинні дати впевнену, але не агресивну відповідь негативно налаштованій групі. Якщо виникають складнощі, студент може обрати собі помічника (наприклад, старшокурсика чи товариша), який буде вербально або невербально доповнювати його відповідь.

З боку викладачів підтримка може надходити у вигляді наступних порад:

1. Сформулювати правильне уявлення про майбутню професію майбутніх спеціалістів шляхом проведення правильної професійної реклами. Практикування просвітницьких заходів. Чітке розуміння системи освіти в університеті спрощує студентам процес соціально-психологічної адаптації. Адже коли людина розуміє як все влаштовано, вона буде діяти стосовно правил та системи навчання
2. Проводити бесіди з використанням наочних та практичних методів навчання для пояснення сутності вивчаємого предмету.
3. Застосовувати форми і методи навчання, які спрямовані на групову роботу, тим самим прискорюючи процес адаптації в колективі;
4. Використовувати різні методи перевірки знань, замінювати усне опитування письмовим і навпаки, зменшувати стресову ситуацію під час публічного виступу. Надавати достатню кількість тем для підготовки індивідуальних робіт (напр. для семінарських занять), що в протилежному випадку створює конфлікти під час вибору кожним студентом бажаної теми та коли існує ситуація повтору однієї і тієї ж інформації під час доповідей.

5. Проводити кураторські години та тренінги, які використовуватимуть методи психологічної корекції, наприклад, арт-терапевтичні техніки командоутворення. Практика кураторства від викладачів. Необхідно зрозуміти, що студенти проходять різні етапи соціально-психологічної адаптації в стінах вищого навчального закладу, тому має бути людина яка зможе створити позитивну атмосферу студентам та буде взмозі відповісти на будь які організаційні питання.

Для студентів:

1. Визначення своїх цілей та планів. Розуміння студентами для чого вони навчаються і для чого їм дають завдання на самостійне опрацювання, допоможуть знайти тривогу та підвищити рівень соціально-психологічної адаптації.

2. Психогігієнічні заходи. Забажанням беріть участь у заходах психологічної підтримки - лекціях, дискусіях, круглих столах, іграх та тренінгах.

3. Піклування про особисте життя. Адже студентський час не є лише навчання, а й розваги, друзі та нова компанія наприклад з однокурсників. Все це допомагає розрядити негативні думки про проблеми з особистою соціально-психологічною адаптацією в університеті.

4. Піклування про своє фізичне здоров'я. Регулярні фізичні вправи, здорове харчування та достатньої кількості сну можуть покращити фізичну та емоційну стійкість, а це може позитивно позначитися на самооцінці.

5. Розвиток уміння просити про допомогу. Відчуття та усвідомлення, що студенту можуть допомогти поза домашнім оточенням, а й у стінах університету, підвищує ступінь активності та полегшує перебування в новій ролі студента.

6. Практикування самопідтримки. Знаходьте способи, які допоможуть вам зберегти позитивну думку про себе, а саме: знайдіть хобі, оточуйте себе людьми, які розділяють ваші цінності та є підтримуючими, відкривайте власні почуття, не ховайте їх, проявляйте співчуття до себе та обов'язково знаходьте час на відпочинок.

7. Навчання бути самостійним. Необхідно навчитися приймати власні рішення та діяти незалежно, це допоможе відчувати себе більш впевненим у новому колективі.

З боку оточення:

1. Пошук підтримки від інших людей. Родина, друзі та колеги можуть допомогти підвищити соціально-психологічну адаптацію, підтримуючи та вказуючи на позитивні якості. Необхідно спілкуватися з ними про свої успіхи та досягнення, а також про те, що ви хочете досягти в майбутньому. Адже кожен має авторитетну для себе персону до якої найбільше прислухаємось.
2. Звернення за спеціалізованою допомогою. Не кожна людина може бути абсолютно самодостатньою, варто звертатися за допомогою до друзів, родичів або фахівців, якщо потребуєте цього. Вміння просити та отримувати допомогу також може допомогти підвищити рівень соціально-психологічну адаптацію.

Висновок до другого розділу

Проведене емпіричне дослідження зв'язку акцентуацій характеру та темпераменту особистості студентів з соціально-психологічною адаптацією, загальною інтернальністю та інтернальністю в сфері невдач, з проведенням статистичним (коефіцієнт кореляції Пірсона, непараметричний U-критерій Манна-Уїтні) та якісним аналізом, дозволяє зробити висновок про наявність значущих зв'язків обраних показників. Доведено зв'язок між певними акцентуаціями характеру та темпераменту студентів та відповідно їх рівнем соціально-психологічної адаптації; зв'язок загальної інтернальності із рівнем соціально-психологічної адаптації; встановлено відмінності між вибіркою екстерналів та інтерналів стосовно рівня адаптації.

Кількісний аналіз в комп'ютерній програмі «SPSS Statistics» на основі кореляційного аналізу (коефіцієнта Пірсона) дав можливість підтвердити та спростувати деякі висунуті гіпотези, побачити характер зв'язків. За рахунок чого, зробити висновки, дати розгорнуту інтерпретацію кореляційного аналізу та надати ширший опис характерних проявів акцентуацій на основі кореляційного аналізу із шкалами методики діагностики соціально-психологічної адаптації (К. Роджерс, Р. Даймонд), та методики діагностики рівня суб'єктивного контролю Дж. Роттера. За допомогою проведеного статистичного аналізу (непараметричного

U-критерія Манна-Уїтні), встановлено статистично-значущі розбіжності показників соціально-психологічної адаптації ($\text{sig}=0,007$), прийняття інших ($\text{sig}=0,002$) та емоційного комфорту ($\text{sig}=0,015$) серед двох груп респондентів: екстернали та інтернали.

ВИСНОВКИ

На основі теоретичного аналізу наукових підходів та емпіричного дослідження особливостей соціально-психологічної адаптації студентів з акцентуйованими рисами особистості:

1. З'ясовано, що соціально-психологічна адаптація – це динамічний стан оптимальності, процес набуття певних функцій соціально-психологічної ролі та досягнення певного статусу.
2. Визначено сутність поняття «акцентуації особистості» за визначенням К. Леонгарда, це надмірне посилення окремих рис характеру та темпераменту, крайні варіанти норми, що проявляються у індивідуально–своєрідних способах діяльності та спілкування.

За результатами емпіричного дослідження виявлено, що високий рівень адаптації (62,5%) переважає серед студентів і характеризується легкістю пристосування до нових умов навчання. Студенти відчують емоційне благополуччя, часто переживають емоції радості та інтересу. Найбільш часто виражені прояви акцентуацій особистості: гіпертимний, демонстративний, циклотимний та екзальтований. Такі результати свідчать про те, що у учасників нашого дослідження присутні виразні ознаки акцентуацій особистості по даних шкалах, які проявляються в їх високій активності, демонстративній поведінці, частій зміні настрою та у бурхливих реакціях на події. Також за результатами дослідження рівнів локусу контролю, низький рівень інтернальності (55% досліджуваних студентів) характеризується екстерналізацією, яка включає уявлення про те, що всі події залежать від зовнішніх обставин, таких як погода, настрої чи дії інших людей, доля та удача. Спостерігається тенденція до звільнення себе від відповідальності та зобов'язань. Третина студентів характеризується високим рівнем інтернальності (32,5% досліджуваних студентів), їм притаманне сильне почуття обов'язку та відповідальності.

3. За результатами кореляційного аналізу виявлено прямі статистично значущі зв'язки між показником адаптації, що має пряму, значущу кореляцію з

рівнем загальної інтернальності ($r_{\text{emp}}=0,550$) (І. заг. в шкалах методики РСК). Доведено зв'язок між акцентуаціями характеру та темпераменту студентів і рівнем адаптації (Гіпертимний ($r_{\text{emp}}= 0,550$); демонстративний ($r_{\text{emp}}=0,510$); емотивний ($r_{\text{emp}}= -0,370$); тривожний ($r_{\text{emp}}= -0,315$)); існують прямі та обернені статистично-значущі кореляційні зв'язки між соціально-психологічною адаптацією студентів, певними акцентуаціями особистості та локусом контролю. Невиділено жодних статистично-значущих кореляційних зв'язків по шкалі інтернальності в сфері сімейних відносин (І.с.); застрягливого типу акцентуації з неодним показником.

4. Виявлено та статистично підтверджено розбіжності показників рівня адаптації та загальної інтернальності за непараметричним критерієм Манна-Уїтні, у групах респондентів: інтерналів та екстерналів ($\text{sig}=0,007$). Індивід вважає, що його дії впливають на події, що відбуваються з ним; тобто відчуває відповідальність за все і шукає причини невдачі в своїх діях чи бездіяльності, це веде до внутрішнього балансу, зниження конфліктності, гармонійному емоційному фону, що сприяє високому рівню соціально-психологічної адаптації.

Майбутні дослідження можуть ґрунтуватися на цих результатах шляхом лонгітюдних досліджень, які враховують інші дані, такі як стать, вік, культурне походження, стресостійкість, лідерство, задоволеність життям, сімейна динаміка та соціально-економічний статус, щоб краще зрозуміти складний зв'язок між соціально-психологічною адаптацією, акцентуацією особистості та локусом контролю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрусишина І.М., Луценко Л.І. Зміна показників розумової працездатності під впливом різних видів навчального навантаження - Київ-Черкаси, 1985. - Ч. 1.
2. Білодід І. К. Словник української мови: в 11 т. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. — К.: Наукова думка, 1970—1980. - Т. 10.
3. Вільям С. Б. Формування християнського характеру. 1908 р.
4. Діагностика індивідуально-психологічних властивостей особистості: Навчально-методичний посібник / А.Б. Неурова, О.С. Капінус, т.Л. Грицевич. - Львів: НАСВ, 2016. - 181 с.
5. Дмишко О. С. Детермінанти та психологічні особливості локусу контролю особистості. Наука і освіта/ Олександра Степанівна Дмишко // 2008.
6. Камбур А. В. Соціальна адаптація особистості. - Чернівці: «Золоті литаври», 2012. - 252 с.
7. Кокун О.М. Оптимізація адаптаційних можливостей людини: психофізіологічний аспект забезпечення діяльності: Монографія. - К.: Міленіум, 2004. - 265 с.
8. Корольчук М.С. Адаптація та її значення в системі психофізіологічного забезпечення діяльності // Вістник. Збірник наукових статей Київського міжнародного університету. Серія: Педагогічні науки. Психологічні науки. К.: Правові джерела, 2002. - Вип. 2.
9. Кузнєцова О. В. Успішність студентів першокурсників як показник адаптації до навчання у медичному вузі / О. В. Кузнєцова, Е. А. Нефьодова, В. Ф. Шаторна, Ю. В. Демиденко // Вісник проблем біології та медицини. - 2016. - Вип. 4(1).
10. Леонгард К. Акцентуйовані особистості/ пер. з нім. В. М. Лещинською. - Київ: Вища школа, 1981. - 390 с.
11. Міщенко Т.А. Вікові особливості старшокласників та проблема самоконтролю емоцій // Проблеми загальної та педагогічної психології: Зб. наук.

праць Ін-ту психології ім. Г.С. Костюка АПН України / За ред. С.Д. Максименка. - К.: НЕВТЕС, 2001. - Т. III. - Ч. 6.

12. Налчаджян А.А. Соціально-психічна адаптація особистості: (Форми, механізми та стратегії). - Єреван: 1988.

13. Психологу для роботи. Діагностичні методики : збірник [Текст] / [уклад.: М.В. Лемак, В.Ю. Петрище]. - Вид. 2-ге, виправл. - Ужгород : Видавництво Олександри Гаркуші, 2012.

14. Роджерс К. Погляд психотерапію. Становлення людини / К. Роджерс. - М.: Прогрес, 1994. - 480 с.

15. Саннікова О. П. Адаптивність особистості: монографія / О. П. Саннікова, О. В. Кузнєцова. - Одеса: Видавець Н. П. Черкасов, 2009.

16. Семиченко В.А. Психологія діяльності. К.: Видавець Ешке О.М., 2002. 248с

17. Семиченко В.А., Галус О., Зданевич Л. (2001). Теоретичні та методичні основи професійного самовиховання студентів вузу. Хмельницький: ХГП.

18. Семиченко В.А., Зданевич Л.В. Системно-структурний підхід до процесу адаптації студентів. Проблеми адаптації студентів до навчання за умов фахової ступеневої підготовки: збірник тез за матеріалами Всеукраїнської науковопрактичної конференції. Хмельницький.

19. Соколова І.М. Методи дослідження адаптації студентів. - Харків: ХМУ, 2001.

20. Удосконалення змісту та форм організації навчального процесу відповідно до міжнародних стандартів: зб. матеріалів наук.-метод. конф. (2-4 лютого 2005 р.)

21. Чала Ю.М., Шахрайчук А.М. Психодіагностика: навчальний посібник / Ю.М. Чала, А.М. Шахрайчук. — Харків: НТУ «ХП», 2018. — 246 с.

22. Lefcourt H.M. (1976). Locus of Control: Current Trends in Theory and Research New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.

23. Odell M. Personality correlates of independence and conformity. Unpublished master's thesis, Ohio State University, 1959.
24. Phares E. J. Internal-external control as a determinant of amount of social influence exerted. Journal of Personality and Social Psychology, 1965
25. Phares E. J. Locus of control in personality. Morristown, 1976
26. Rotter J.B. Generalized expectancies for internal versus external control of reinforcement. Psychological Monographs: General and Applied. 1966. Vol. 80. No1.
27. Rotter J.B. Cognates of personal control: Locus of control, self-efficacy and explanatory style: Comment. Applied and Preventive Psychology. - 1992.
28. <http://kod.poltavalk.com.ua/mkkh-10-am/82-klas-21-factory-shcho-vplyvayut-na-stan-zdorovya-naselennya-ta-zvernennya-do-zakladiv-okhorony-zdorovya-z00-z99/774-z70-z76-zvernennya-do-zakladiv-okhoroni-zdorov-ya-za-inshikh-obstavin>
29. <https://vseosvita.ua/library/zbirnik-adaptacia-metodiki-poradi-rekomendacii-216714.html>
30. <https://www.ocduk.org/related-disorders/obsessive-compulsive-personality-disorder/clinical-classification-of-obsessive-compulsive-personality-disorder/>

ДОДАТКИ

Додаток А.

Опитувальник К. Леонгарда-Г. Шмішека

Тест призначений для виявлення акцентуованих властивостей характеру і темпераменту осіб підліткового, юнацького віку і дорослих. Характерологічний тест Г. Шмішека підходить для обліку акцентуації характеру в процесі навчання, професійного відбору, психологічного консультування, профорієнтації. Опитувальник включає 88 питань, 10 шкал, які відповідають певній акцентуації характеру.

Перша шкала характеризує особистість з високою життєвою активністю, друга шкала показує збудливу акцентуацію. Третя шкала говорить про глибину емоційного життя випробовуваного. Четверта шкала показує схильність до педантизму. П'ята шкала виявляє підвищену тривожність, шоста - схильність до перепадів настрою, сьома шкала говорить про демонстративність поведінки випробовуваного, восьма - про неврівноваженість поведінки. Дев'ята шкала показує ступінь стомлюваності, десята - силу і вираженість емоційного реагування.

Для оцінки акцентуацій характеру використовували опитувальник К. Леонгарда-Г. Шмішека. Це особистісний опитувальник, створений для діагностики типу акцентуації особистості та є методом впровадження типологічного підходу вивчення її впливу. Методика включає в себе 88 запитань, на які необхідно відповісти «так» чи «ні» [21]. Використовуючи дану методику, визначають наступні 10 типів акцентуації характеру особистості:

Гіпертимний, Застрягливий, Емотивний, Педантичний, Тривожний, Циклотимний, Демонстративний, Збудливий, Дистимічний, Екзальтований.

Інтерпретація до тесту опитувальником Шмішека.

Максимальний показник по кожному типу акцентуації (по кожній шкалі опитувальника) дорівнює 24 бали. Отримані дані можуть бути представлені у вигляді «профілю акцентуацій особистості»: За деякими джерелами, ознакою акцентуації вважається величина, що перевершує 12 балів. Інші ж підстави

практичного застосування опитувальника вказують, що сума балів в діапазоні від 15 до 18 говорить лише про тенденції До того або іншого типу акцентуації. І лише в разі перевищення 19 балів особистість є акцентованою. Таким чином, висновок про ступінь вираженості акцентуації робиться на підставі наступних показників по шкалах:

0-12 - властивість не виражено

13-18 - середній ступінь вираженості властивості (тенденція до того чи іншого типу акцентуації особистості)

19-24 - ознака акцентуації

Інструкція. Вам пропонується відповісти на 88 питань, що стосуються різних сторін вашої особистості. Поряд з номером питання поставте знак «+» (так), якщо згодні, або «-» (ні), якщо не згодні. Відповідайте швидко, довго не замислюйтеся.

Обробка результатів. Для зручності обробки результатів можна виготовити трафарети відповідно до ключа, які накладаються на бланк відповідей, заповнений випробовуваним. Потім здійснюється підрахунок відповідей, відповідних ключу і помножених згодне йому на 2, 3 або 6. При збігу відповіді на питання з ключем відповіді привласнюється один бал. При підрахунку балів за кожною шкалою підсумовувати відповіді на пункти в рядках «+» зі своїм знаком і на пункти в рядках «-» із зворотним знаком, потім суму помножте на відповідне даній шкалі число.

У відповідності з «ключем» до опитувальника (табл. 7.) опрацюйте отримані результати. Для цього підрахуйте кількість збігів ваших відповідей з ключем і помножте на вказану для кожної шкали число. Застосування множника необхідне для того, можна було б порівнювати різні типи акцентуацій між собою. При цьому максимальний показник по кожному типу акцентуації дорівнює 24 балам.

Ознакою акцентуації, тобто середньої виразності певної риси особистості, вважається показник, вищий за 12 балів. Однак для юнацького віку характерним є як надмірна актуалізація, загострення певних рис характеру, так і надмірний максималізм суджень при відповідях на опитувальник. Тому вважаємо за можливе дещо підняти цю межу, і вважати акцентуацією відповідної риси, що перевищує 18

балів. Якщо жодна з ознак не входить в ці межі, можна підрахувати середній показник по всім 10 шкалам та звернути увагу на ті якості, показник яких перевищує середнє значення.

Таблиця 7.

«Ключ» до опитувальника

Тип акцентуації		Відповіді		Множник
1.	Гіпертимний (Г)	«Так»	1, 11, 23, 33, 45, 55, 67, 77	х 3
		«Ні»	немає	
2.	Застрягаючий (Зс)	«Так»	2, 15, 24, 34, 37, 56, 68, 78, 81	х 2
		«Ні»	12, 46, 59	
3.	Емотивний (Ем)	«Так»	3, 13, 35, 47, 57, 69, 79	х 3
		«Ні»	25	
4.	Педантичний (П)	«Так»	4, 14, 17, 26, 36, 39, 48, 58, 61, 70, 80,	х 2
		«Ні»	немає	
5.	Тривожний (Т)	«Так»	16, 27, 38, 49, 60, 71, 82	х 3
		«Ні»	5	
6.	Демонстративний (Дм)	«Так»	7, 19, 22, 29, 41, 44, 63, 66, 73, 85, 88	х 2
		«Ні»	51	
7.	Циклотимний (Ц)	«Так»	6, 18, 28, 40, 50, 62, 72, 84	х 3
		«Ні»	немає	
8.	Збудливий (Зб)	«Так»	8, 20, 30, 42, 52, 64, 74, 86	х 3
		«Ні»	немає	
9.	Дистимний (Дс)	«Так»	9, 21, 43, 75, 87	х 3
		«Ні»	31, 53, 65	
10.	Екзальтований (Ек)	«Так»	10, 32, 54, 76	х 6
		«Ні»	немає	

Додаток Б.

Методика дослідження соціально-психологічної адаптації К. Роджерса-Р. Даймонда

Інструкція. У опитувальнику містяться висловлювання про людину, про його спосіб життя - переживаннях, думках, звичках, стилі поведінки. Їх завжди можна співвіднести з нашим власним способом життя. [29]

Прочитавши або прослухавши чергове висловлювання опитування, приміряйте його до своїх звичок, свого способу життя і оцініть, якою мірою цей вислів може бути віднесено до вас. Для того щоб позначити вашу відповідь в бланку, виберіть, підходящий, на вашу думку, один з семи варіантів оцінок, пронумерованих цифрами від «0» до «6»:

«0» - це до мене абсолютно не відноситься;

«1» - мені це не властиво в більшості випадків;

«2» - сумніваюся, що це можна віднести до мене;

«3» - не наважуюся віднести це до себе;

«4» - це схоже на мене, але немає впевненості;

«5» - це на мене схоже;

«6» - це точно про мене.

Обраний вами варіант відповіді відзначте в бланку для відповідей у клітинці, відповідної порядковому номеру висловлювання.

Таблиця 8.

Інтегральні показники:	
1. Адаптація $A = \frac{a}{a + b} * 100\%$	2. Самоприйняття $S = \frac{a}{a + b} * 100\%$
3. Прийняття інших $L = \frac{1.2 * a}{1.2a + b} * 100\%$	4. Емоційна комфортність $E = \frac{a}{a + b} * 100\%$
5. Інтернальність $I = \frac{a}{a + 1.4b} * 100\%$	6. Прагнення до домінування $D = \frac{2a}{2a + b} * 100\%$

Таблиця 9.

Ключ до тесту:

№	Показники	Номера висловів	Норми
1	a Адаптивність	4, 5, 9, 12, 15, 19, 22, 23, 26, 27, 29, 33, 35, 37, 41, 44, 47, 51, 53, 55, 61, 63, 67, 72, 74, 75, 78, 80, 88, 91, 94, 96, 97, 98	(68-170) 68-136
	b Деадаптивність	2, 6, 7, 13, 16, 18, 25, 28, 32, 36, 38, 40, 42, 43, 49, 50, 54, 56, 59, 60, 62, 64, 69, 71, 73, 76, 77, 83, 84, 86, 90, 95, 99, 100	(68-170) 68-136
2	a Самоприйняття	33, 35, 55, 67, 72, 74, 75, 80, 88, 94, 96	(22-52) 22-42
	b Неприйняття себе	7, 59, 62, 65, 90, 95, 99	(14-35) 14-28
3	a Прийняття інших	9, 14, 22, 26, 53, 97	(12-30) 12-24
	b неприйняття інших	2, 10, 21, 28, 40, 60, 76	(14-35) 14-28
4	a Емоційний комфорт	23, 29, 30, 41, 44, 47, 78	(14-35) 14-28
	b Емоційний дискомфорт	6, 42, 43, 49, 50, 83, 85	(14-35) 14-28
5	a Внутрішній контроль	4, 5, 11, 12, 13, 19, 27, 37, 51, 63, 68, 79, 91, 98	(26-65) 26-52
	b Зовнішній контроль	25, 36, 52, 57, 70, 71, 73, 77	(18-45) 18-36
6	a Панування	58, 61, 66	(6-15) 6-12
	b Відомість	16, 32, 38, 69, 84, 87	(12-30) 12-24
7	Ескапізм	17, 18, 54, 64, 86	(10-25) 10-20

Зона невизначеності в інтерпретації результатів за кожною шкалою для підлітків наводиться у дужках, для дорослих - без дужок. Результати «до» зони невизначеності інтерпретуються як надзвичайно низькі, а «після» найвищого показника у зоні невизначеності — як високі.

Додаток В.

Методика дослідження рівня суб'єктивного контролю Дж. Роттера

Методика дозволяє порівняно швидко й ефективно оцінити сформований у респондента рівень суб'єктивного контролю над різними життєвими ситуаціями. Методика містить 7 шкал у вигляді переліку з 44 тверджень. Респондент послідовно читає твердження та висловлює своє ставлення до кожного пункту, використовуючи семибальну шкалу оцінок від -3 («повністю не згоден») до +3 («повністю згоден»). Бали заносяться респондентом у реєстраційний бланк. Тестування може проводитися як індивідуально, так і в групі. В останньому випадку необхідно вжити заходів, що виключають вплив на відповіді інших учасників. Інструкція: «Вам буде запропоновано 44 твердження. Уважно прочитайте кожне з них і зробіть позначку в реєстраційному бланку, в клітинці, з відповідним номером твердження. Виберіть варіант відповіді, який Вам найбільш підходить:

- 3 - не згоден повністю;
- 2 - не згоден частково;
- 1 - скоріше не згоден, ніж згоден;
- 0 - важко відповісти;
- +1 - скоріше згоден, ніж не згоден;
- +2 - згоден частково;
- +3 - згоден повністю.

Відповідайте швидко, довго не замислюйтесь [21].

Таблиця 10.

№	Твердження	Відповідь					
		-3	-2	-1	+1	+2	+3
1.	Просування по службі залежить більш за все від вдалого збігу обставин, ніж від здібностей і зусиль людини.	-3	-2	-1	+1	+2	+3
2.	Більшість розлучень відбувається через те, що люди не захотіли пристосуватися одна до одної.	-3	-2	-1	+1	+2	+3
3.	Хвороба - справа випадку: якщо судилося захворіти, то нічого не вдієш.	-3	-2	-1	+1	+2	+3
4.	Люди стають самотніми через те, що самі не виявляють інтересу та дружелюбності до оточуючих.	-3	-2	-1	+1	+2	+3
5.	Здійснення моїх бажань часто залежить від везіння.	-3	-2	-1	+1	+2	+3

6.	Марно робити зусилля для того, щоб завоювати симпатії інших людей.	-3	-2	-1	+1	+2	+3
7.	Зовнішні обставини - батьки й добробут - впливають на сімейне щастя не менше, ніж стосунки подружжя.	-3	-2	-1	+1	+2	+3
8.	Я відчуваю, що мало впливаю на те, що відбувається зі мною.	-3	-2	-1	+1	+2	+3
9.	Як правило, керівництво виявляється більш ефективним, коли повністю контролює дії підлеглих, а не покладається на їх самостійність.	-3	-2	-1	+1	+2	+3
10.	Мої оцінки в школі частіше залежали від випадкових обставин (наприклад, від настрою вчителя), ніж від моїх власних зусиль.	-3	-2	-1	+1	+2	+3
11.	Коли я будує плани, то вірю, що зможу здійснити їх.	-3	-2	-1	+1	+2	+3
12.	Те, що багатьом здається удачею чи везінням, насправді є результатом довгих цілеспрямованих зусиль.	-3	-2	-1	+1	+2	+3
13.	Думаю, що правильний спосіб життя може більше допомогти здоров'ю, ніж лікарі та ліки.	-3	-2	-1	+1	+2	+3
14.	Якщо люди не підходять один одному, то як би вони не старалися налагодити сімейне життя, вони не зможуть.	-3	-2	-1	+1	+2	+3
15.	Те хороше, що я роблю, зазвичай буває належним чином оцінено іншими.	-3	-2	-1	+1	+2	+3
16.	16. Діти виростають такими, якими їх виховують батьки.	-3	-2	-1	+1	+2	+3
17.	Успіх у моїх діях обумовлений моїми власними зусиллями.	-3	-2	-1	+1	+2	+3
18.	Я намагаюся не планувати далеко вперед, бо багато залежить від того, як складуться обставини.	-3	-2	-1	+1	+2	+3
19.	Мої оцінки в школі більше залежали від моїх знань і підготовленості.	-3	-2	-1	+1	+2	+3
20.	У сімейних конфліктах я частіше відчуваю провину за собою, ніж за протилежною стороною.	-3	-2	-1	+1	+2	+3
21.	Життя більшості людей залежить від збігу обставин.	-3	-2	-1	+1	+2	+3
22.	Я віддаю перевагу такому керівництву, при якому можна самостійно визначати, що та як робити.	-3	-2	-1	+1	+2	+3
23.	Думаю, що мій спосіб життя жодною мірою не є причиною моїх хвороб.	-3	-2	-1	+1	+2	+3
24.	Як правило, невдалий збіг обставин заважає людям добитися успіху у своїй справі.	-3	-2	-1	+1	+2	+3
25.	Врешті-решт за погане управління організацією відповідальні самі люди, які в ній працюють.	-3	-2	-1	+1	+2	+3
26.	Я часто відчуваю, що нічого не можу змінити в обставинах, що склалися в сім'ї.	-3	-2	-1	+1	+2	+3
27.	Якщо я захочу, то зможу прихилити до себе майже будь-кого.	-3	-2	-1	+1	+2	+3
28.	На підростаюче покоління впливає так багато різних обставин, що зусилля батьків щодо їх виховання часто виявляються марними.	-3	-2	-1	+1	+2	+3
29.	Те, що зі мною трапляється, - це справа моїх власних рук.	-3	-2	-1	+1	+2	+3
30.	Важко зрозуміти, чому керівники діють так, а не інакше.	-3	-2	-1	+1	+2	+3
31.	Людина, яка не домоглася успіху в своїй роботі, швидше за все не проявила достатніх зусиль.	-3	-2	-1	+1	+2	+3

32.	Частіше я можу добитися від членів моєї сім'ї того, чого хочу.	-3	-2	-1	+1	+2	+3
33.	У неприємностях і невдачах, які були в моєму житті, частіше винні інші, ніж я сам.	-3	-2	-1	+1	+2	+3
34.	Дитину завжди можна вберегти від простуди, якщо за ним стежити та правильно одягати.	-3	-2	-1	+1	+2	+3
35.	У складних обставинах я вважаю за краще почекати, поки проблеми вирішаться самі собою.	-3	-2	-1	+1	+2	+3
36.	Успіх є результатом наполегливої роботи та мало залежить від випадку або везіння.	-3	-2	-1	+1	+2	+3
37.	Я відчуваю, що від мене більше, ніж від кого б то не було, залежить щастя моєї сім'ї.	-3	-2	-1	+1	+2	+3
38.	Мені завжди було важко зрозуміти, чому я подобаюсь одним людям і не подобаюсь іншим.	-3	-2	-1	+1	+2	+3
39.	Я завжди віддаю перевагу прийняти рішення та діяти самостійно, а не сподіватися на допомогу інших або долю.	-3	-2	-1	+1	+2	+3
40.	На жаль, заслуги людини часто залишаються невизнаними, не дивлячись на всі її старання.	-3	-2	-1	+1	+2	+3
41.	У сімейному житті бувають такі ситуації, які неможливо вирішити навіть при найбільшому бажанні.	-3	-2	-1	+1	+2	+3
42.	Здібні люди, які не зуміли реалізувати себе, свої здібності, повинні звинувачувати в цьому тільки самих себе.	-3	-2	-1	+1	+2	+3
43.	Багато моїх успіхів можливі тільки завдяки допомозі інших людей.	-3	-2	-1	+1	+2	+3
44.	Більшість невдач у моєму житті сталося від невміння або ліні та мало залежало від везіння чи невезіння.	-3	-2	-1	+1	+2	+3

Таблиця 11.

Ключ для обробки результатів

Ізаг:	«+»	2, 4, 11, 12, 13, 15, 16, 17, 19, 20, 22, 25, 27, 29, 32, 34, 36, 37, 39, 42, 44
	«-»	1, 3, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 14, 18, 21, 23, 24, 26, 28, 31, 33, 38, 40, 41, 43
Ід:	«+»	12, 15, 27, 32, 36, 37
	«-»	1, 5, 6, 14, 26, 43
Ін:	«+»	2, 4, 20, 31, 42, 44
	«-»	7, 24, 33, 38, 40, 41
Іс:	«+»	2, 16, 20, 32, 37
	«-»	7, 14, 26, 28, 41
Ів:	«+»	19, 22, 25, 42
	«-»	1, 9, 10, 30
Ім:	«+»	4, 27
	«-»	6, 38

Із:	«+»	13, 34
	«-»	3, 23

1. Шкала загальної інтернальності (**Ізаг**). Високий показник за цією шкалою відповідає високому рівню суб'єктивного контролю над будь-якими значущими ситуаціями. Такі люди вважають, що більшість важливих подій у їхньому житті були результатом їхніх дій. Таким чином, вони відчують власну відповідальність за ці події і за те, як складається їхнє життя в цілому. Низький показник за шкалою **Ізаг** відповідає низькому рівню суб'єктивного контролю. Такі досліджувані не бачать зв'язку між своїми діями та значущими для них подіями в житті, не вважають себе здатними контролювати їх розвиток та вважають, що більшість їх - результат випадку або дій інших людей.

2. Шкала інтернальності в галузі досягнень (**Ід**). Високі показники за цією шкалою відповідають високому рівню суб'єктивного контролю над емоційно позитивними подіями та ситуаціями. Такі люди вважають, що вони самі досягли всього того, що було і є у їхньому житті, і що вони здатні успішно досягати своєї мети в майбутньому. Низькі показники за шкалою **Ід** свідчать про те, що людина приписує свої успіхи, досягнення та радощі зовнішнім обставинам — везінню, щасливій долі або допомозі інших людей.

3. Шкала інтернальності в галузі невдач (**Ін**). Високі показники за цією шкалою свідчать про розвинене відчуття суб'єктивного контролю стосовно негативних подій та ситуацій, які виявляються у схильності звинувачувати самого себе у різноманітних неприємностях та стражданнях. Низькі показники **Ін** доводять, що досліджуваний схильний приписувати відповідальність іншим людям або вважати їх результатом невезіння.

4. Шкала інтернальності у сімейних стосунках (**Іс**). Високі показники **Іс** означають, що людина вважає себе відповідальною за події, які відбуваються в її подружньому житті. Низькі **Іс** вказують на те, що суб'єкт вважає не себе, а своїх партнерів причиною значущих ситуацій, які виникають у його сім'ї.

5. Шкала інтернальності в галузі виробничих відносин (**Ів**). Високий **Ів** підтверджує те, що людина вважає себе впливовою стосовно організації власної професійної діяльності, в стосунках у колективі, у своєму просуванні тощо. Низький **Ів** вказує на те, що досліджуваний схильний приписувати важливіше значення зовнішнім обставинам - керівництву, співробітникам, везінню/невезінню.

6. Шкала інтернальності в міжособистісній сфері - (**Ім**). Високий індекс **Ім** вказує на те, що людина вірить у те, що він або вона має здатність контролювати формальні та неформальні стосунки з іншими та заслужити повагу чи співчуття до себе. І навпаки, низький **Ім** свідчить про те, що людина не активно формує своє коло спілкування і схильна розглядати власні стосунки як результат діяльності партнера.

7. Шкала інтернальності стосовно здоров'я і хвороб (**Із**). Високі показники **Із** свідчать про те, що досліджуваний вважає себе відповідальним за своє здоров'я: якщо він хворий, то звинувачує в цьому самого себе і вважає, що одужання багато в чому залежить від його дій. Людина з низьким **Із** вважає здоров'я та хворобу результатом випадку і сподівається на те, що одужання прийде внаслідок дій інших людей, насамперед лікарів.

Додаток Г.

Таблиця 12.

Первинні результати дослідження акцентуацій особистості студентів (40 осіб)

№	Гіпертим	Ригідні	Емотивні	Педанти	Тривожні	Циклот	Демонс	Збудлив	Дистимі	Екзальт
1.	6	14	12	14	12	12	18	12	6	18
2.	18	14	15	14	6	15	14	6	3	12
3.	12	12	12	20	21	6	12	15	3	18
4.	15	14	3	12	3	21	12	15	9	18
5.	12	12	18	8	3	24	10	12	9	18
6.	12	4	18	6	9	24	12	15	9	12
7.	6	8	12	8	9	6	12	18	9	12
8.	18	14	18	10	15	12	14	9	6	18
9.	18	10	15	14	6	12	12	6	0	6
10.	6	6	12	10	21	15	14	9	3	18
11.	21	12	8	12	3	12	18	6	0	18
12.	15	10	18	18	12	24	18	15	6	24
13.	18	10	12	16	6	24	16	9	12	18
14.	15	14	21	20	12	15	12	15	9	18
15.	21	14	12	20	9	21	20	18	3	18
16.	21	10	0	8	0	6	18	3	0	0
17.	21	10	0	18	0	9	16	12	0	12
18.	15	6	12	12	3	21	18	9	0	12
19.	21	12	9	10	15	18	16	6	6	12
20.	24	10	12	10	6	9	21	3	6	12
21.	21	6	12	10	0	9	18	9	3	12
22.	21	10	12	2	3	6	24	12	6	12
23.	9	4	0	0	0	21	18	12	3	6
24.	12	8	6	2	0	6	18	6	3	21
25.	12	6	9	20	3	9	16	9	6	12
26.	9	18	6	0	3	15	12	12	0	6
27.	15	12	15	14	3	12	21	3	3	24
28.	24	10	15	16	3	12	8	6	3	12
29.	18	12	9	16	9	9	12	12	9	24
30.	12	8	9	22	3	9	14	6	3	12
31.	18	14	15	8	18	12	10	9	3	24
32.	12	10	15	14	0	9	20	9	15	12
33.	21	14	18	18	15	18	16	15	9	18
34.	12	14	24	4	6	12	8	6	3	12

35.	12	10	15	12	21	9	8	3	3	12
36.	15	10	21	12	12	18	10	9	15	12
37.	21	10	9	18	12	21	12	12	9	18
38.	15	10	9	12	9	9	20	9	9	12
39.	15	16	12	18	6	24	12	18	9	12
40.	15	8	12	6	9	9	21	9	12	24

Таблиця 13.

Первинні результати дослідження соціально-психологічної адаптації студентів

№		Показники	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	a	Адаптивність	130	132	100	115	133	111	118	153	109	137
	b	Дезадаптивність	72	70	127	80	82	88	135	126	84	69
2	a	Самоприйняння	52	44	31	39	41	34	44	51	41	50
	b	Неприйняття себе	5	13	26	10	18	20	32	24	9	8
3	a	Прийняття інших	17	27	14	17	23	21	21	24	17	26
	b	Неприйняття інших	23	11	20	17	8	16	24	23	23	14
4	a	Емоційний комфорт	21	23	19	12	18	10	13	28	26	24
	b	Емоц.дискомфорт	13	14	33	21	21	26	28	28	19	16
5	a	Внутрішній контроль	49	55	47	63	66	55	51	66	40	49
	b	Зовнішній контроль	16	23	36	21	23	22	42	39	27	21
6	a	Панування	13	9	13	13	8	11	4	15	13	8
	b	Відомість	9	17	18	14	13	15	25	21	12	22
7	Ескапізм		16	11	20	14	11	6	24	19	16	7
№		Показники	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
1	a	Адаптивність	133	135	158	166	166	156	138	144	155	148
	b	Дезадаптивність	39	158	84	70	61	6	60	93	57	26
2	a	Самоприйняння	44	44	55	50	58	48	48	45	46	52
	b	Неприйняття себе	8	27	14	6	6	0	8	19	7	10
3	a	Прийняття інших	22	24	29	24	26	24	23	25	28	31
	b	Неприйняття інших	7	22	10	18	21	6	11	14	8	2
4	a	Емоційний комфорт	23	10	29	26	23	36	25	21	25	28
	b	Емоц.дискомфорт	10	38	13	9	10	6	12	21	17	3
5	a	Внутрішній контроль	56	67	61	77	67	60	51	61	69	46
	b	Зовнішній контроль	8	44	21	13	19	0	19	24	15	1
6	a	Панування	12	7	13	18	16	12	14	11	9	10
	b	Відомість	10	29	24	20	13	0	22	20	19	9
7	Ескапізм		6	21	14	17	12	0	12	16	9	10
№		Показники	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
1	a	Адаптивність	148	151	110	119	130	118	136	139	156	112
	b	Дезадаптивність	50	26	65	78	67	60	34	45	63	84
2	a	Самоприйняння	55	54	45	44	46	39	48	50	48	40
	b	Неприйняття себе	6	0	12	8	3	4	0	6	8	16
3	a	Прийняття інших	25	22	13	19	18	17	29	24	26	18
	b	Неприйняття інших	12	7	22	20	24	20	10	8	16	25
4	a	Емоційний комфорт	28	28	13	17	22	21	26	23	30	18
	b	Емоц.дискомфорт	11	8	22	13	19	20	3	4	16	16

5	a	Внутрішній контроль	47	54	51	51	59	53	48	54	70	51
	b	Зовнішній контроль	21	6	14	19	20	13	12	15	29	22
6	a	Панування	11	9	8	13	13	14	4	10	9	9
	b	Відомість	11	9	9	16	6	12	11	16	8	14
7	Ескапізм		10	6	5	14	12	8	8	7	7	12
№	Показники		31	32	33	34	35	36	37	38	39	40
1	a	Адаптивність	157	95	150	74	69	133	145	145	142	143
	b	Дезадаптивність	42	81	78	145	136	84	97	59	112	59
2	a	Самоприйняття	51	29	49	34	23	45	52	49	53	41
	b	Неприйняття себе	6	16	11	32	25	10	19	6	21	13
3	a	Прийняття інших	30	18	25	16	10	24	21	21	24	27
	b	Неприйняття інших	7	14	16	27	25	22	14	15	15	15
4	a	Емоційний комфорт	27	14	25	6	12	18	22	25	27	22
	b	Емоц.дискомфорт	8	12	24	25	33	17	25	13	31	14
5	a	Внутрішній контроль	65	46	63	31	31	59	58	63	52	64
	b	Зовнішній контроль	21	23	22	39	40	25	22	12	32	20
6	a	Панування	10	8	9	7	9	12	13	14	15	10
	b	Відомість	15	21	9	23	20	15	16	15	25	11
7	Ескапізм		10	14	17	18	20	16	20	11	21	8

Таблиця 14.

Результати соціально-психологічної адаптації студентів переведені в інтегральні показники

Інтегральні показники												
1.	Адаптація	№	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
		%	64	65	44	59	62	56	47	55	56	67
2.	Самоприйняття	%	91	77	54	80	69	63	58	68	82	86
3.	Прийняття інших	%	47	75	46	55	78	61	51	56	47	69
4.	Емоційна комфортність	%	62	62	37	36	46	28	32	50	58	60
5.	Інтернальність	%	69	63	48	68	67	64	46	55	51	63
6.	Прагнення до домінування	%	74	51	59	65	55	59	24	59	68	42
1.	Адаптація	№	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
		%	77	46	65	70	73	96	70	61	73	85
2.	Самоприйняття	%	85	62	80	89	91	100	86	70	87	84
3.	Прийняття інших	%	79	57	78	62	60	83	72	68	81	95
4.	Емоційна комфортність	%	70	21	69	74	70	86	68	50	60	90
5.	Інтернальність	%	83	52	67	81	72	100	66	64	77	97
6.	Прагнення до домінування	%	71	33	52	64	71	100	56	52	49	69
1.	Адаптація	№	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
		%	75	85	63	60	66	66	80	76	71	57
2.	Самоприйняття	%	90	100	79	85	94	91	100	89	86	71
3.	Прийняття інших	%	71	79	41	53	47	50	78	78	66	46
4.	Емоційна комфортність	%	72	78	37	57	54	51	90	85	65	53
5.	Інтернальність	%	62	87	72	66	68	74	74	72	63	62
6.	Прагнення до домінування	%	67	67	64	62	81	70	42	56	69	56
1.	Адаптація	№	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40
		%	79	54	66	34	34	61	60	71	56	71
2.	Самоприйняття	%	89	64	82	52	48	82	73	89	72	76

3.	Прийняття інших	%	84	61	65	42	32	57	64	63	66	68
4.	Емоційна комфортність	%	77	54	51	19	27	51	47	66	47	61
5.	Інтернальність	%	69	59	67	36	36	63	65	79	54	70
6.	Прагнення до домінування	%	57	43	67	38	47	62	62	65	55	65

Таблиця 15.

Результати опитування студентів за методикою рівня суб'єктивного контролю (РСК) Дж. Роттера (стени)

№	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Ізаг:	4	4	2	6	4	5	2	4	4	3
Ід:	4	5	5	7	5	5	6	6	5	4
Ін:	4	2	3	3	2	4	4	3	1	2
Іс:	6	3	4	5	2	4	2	4	5	4
Ів:	4	4	2	4	4	5	3	4	1	2
Ім:	6	5	4	6	3	5	4	4	3	3
Із:	3	6	1	3	2	6	1	2	4	2
№	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
Ізаг:	6	4	9	9	4	10	5	7	1	7
Ід:	5	4	9	8	3	10	5	10	6	9
Ін:	2	3	5	5	1	10	6	4	1	4
Іс:	4	5	8	8	1	8	7	4	1	6
Ів:	5	4	6	7	5	10	5	7	3	5
Ім:	6	2	7	7	3	10	8	6	2	6
Із:	4	2	6	7	2	7	3	1	2	4
№	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
Ізаг:	6	7	2	3	4	4	4	5	4	4
Ід:	6	5	3	5	5	4	5	5	5	6
Ін:	7	1	3	4	4	5	6	2	4	7
Іс:	6	6	3	3	4	4	4	4	6	4
Ів:	6	5	1	2	4	4	3	4	2	3
Ім:	6	6	7	6	5	5	3	5	2	5
Із:	3	4	2	3	4	3	3	4	3	3
№	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40
Ізаг:	7	4	7	1	1	5	5	6	10	6

Ід:	4	9	1	1	4	8	7	8	9	6
Ін:	3	6	1	1	3	1	1	4	10	3
Іс:	7	4	5	1	1	4	1	7	8	2
Ів:	3	6	1	1	3	2	4	4	8	7
Ім:	2	4	9	3	2	6	4	4	9	5
Із:	4	2	4	1	3	8	4	6	3	3

Додаток Д.

Результати статистичного аналізу (коефіцієнт Пірсона, непараметричний критерій Манна-Уїтні)

Кореляції

		адаптація	гіпертимний
адаптація	Кореляція Пірсона	1	,550**
	Знач. (двухстороння)		,000
	N	40	40
гіпертимний	Кореляція Пірсона	,550**	1
	Знач. (двухстороння)	,000	
	N	40	40

**. Кореляція значима на рівні 0,01 (двухстороння).

Кореляції

		адаптація	емотивний
адаптація	Кореляція Пірсона	1	-,370*
	Знач. (двухстороння)		,019
	N	40	40
емотивний	Кореляція Пірсона	-,370*	1
	Знач. (двухстороння)	,019	
	N	40	40

*. Кореляція значима на рівні 0,05 (двухстороння).

Кореляції

		адаптація	тривожний
адаптація	Кореляція Пірсона	1	-,315*
	Знач. (двухстороння)		,048
	N	40	40
тривожний	Кореляція Пірсона	-,315*	1
	Знач. (двухстороння)	,048	
	N	40	40

*. Кореляція значима на рівні 0,05 (двухстороння).

Кореляції

		адаптація	демонстративний
адаптація	Кореляція Пірсона	1	,510**
	Знач. (двухстороння)		,001
	N	40	40
демонстративний	Кореляція Пірсона	,510**	1
	Знач. (двухстороння)	,001	
	N	40	40

**. Кореляція значима на рівні 0,01 (двухстороння).

		І.загальний	гіпертимний
І.загальний	Кореляція Пірсона	1	,445**
	Знач. (двухстороння)		,004
	N	40	40
гіпертимний	Кореляція Пірсона	,445**	1
	Знач. (двухстороння)	,004	
	N	40	40

**. Кореляція значима на рівні 0,01 (двухстороння).

Кореляції

		І.н	емотивний
І.н	Кореляція Пірсона	1	-,356*
	Знач. (двухстороння)		,024
	N	40	40
емотивний	Кореляція Пірсона	-,356*	1
	Знач. (двухстороння)	,024	
	N	40	40

Кореляції

		І.н	тривожний
І.н	Кореляція Пірсона	1	-,400*
	Знач. (двухстороння)		,011
	N	40	40
тривожний	Кореляція Пірсона	-,400*	1
	Знач. (двухстороння)	,011	
	N	40	40

*. Кореляція значима на рівні 0,05 (двухстороння).

Корреляции

		I.в	тривожний
I.в	Корреляция Пирсона	1	-,331*
	Знач. (двухсторонняя)		,037
	N	40	40
тривожний	Корреляция Пирсона	-,331*	1
	Знач. (двухсторонняя)	,037	
	N	40	40

*. Корреляция значима на уровне 0,05 (двухсторонняя).

Корреляции

		I.м	эмотивний
I.м	Корреляция Пирсона	1	-,355*
	Знач. (двухсторонняя)		,024
	N	40	40
эмотивний	Корреляция Пирсона	-,355*	1
	Знач. (двухсторонняя)	,024	
	N	40	40

*. Корреляция значима на уровне 0,05 (двухсторонняя).

Корреляции

		I.м	тривожний
I.м	Корреляция Пирсона	1	-,427**
	Знач. (двухсторонняя)		,006
	N	40	40
тривожний	Корреляция Пирсона	-,427**	1
	Знач. (двухсторонняя)	,006	
	N	40	40

**. Корреляция значима на уровне 0,01 (двухсторонняя).

Корреляции

		I.м	экзальтований
I.м	Корреляция Пирсона	1	-,379*
	Знач. (двухсторонняя)		,016
	N	40	40
экзальтований	Корреляция Пирсона	-,379*	1
	Знач. (двухсторонняя)	,016	
	N	40	40

*. Корреляция значима на уровне 0,05 (двухсторонняя).

Корреляции

		I.з	гіпертимний
I.з	Корреляция Пирсона	1	,313*
	Знач. (двухсторонняя)		,049
	N	40	40
гіпертимний	Корреляция Пирсона	,313*	1
	Знач. (двухсторонняя)	,049	
	N	40	40

*. Корреляция значима на уровне 0,05 (двухсторонняя).

		I.загальний	гіпертимний
I.загальний	Корреляция Пирсона	1	,445**
	Знач. (двухсторонняя)		,004
	N	40	40
гіпертимний	Корреляция Пирсона	,445**	1
	Знач. (двухсторонняя)	,004	
	N	40	40

**. Корреляция значима на уровне 0,01 (двухсторонняя).

Корреляции

		I.н	эмотивний
I.н	Корреляция Пирсона	1	-,356*
	Знач. (двухсторонняя)		,024
	N	40	40
эмотивний	Корреляция Пирсона	-,356*	1
	Знач. (двухсторонняя)	,024	
	N	40	40

Корреляции

		I.н	тривожний
I.н	Корреляция Пирсона	1	-,400*
	Знач. (двухсторонняя)		,011
	N	40	40
тривожний	Корреляция Пирсона	-,400*	1
	Знач. (двухсторонняя)	,011	
	N	40	40

*. Корреляция значима на уровне 0,05 (двухсторонняя).

Корреляции

		Самоприйняття	Демонстративний
Самоприйняття	Корреляция Пирсона	1	,447**
	Знач. (двухсторонняя)		,004
	N	40	40
Демонстративний	Корреляция Пирсона	,447**	1
	Знач. (двухсторонняя)	,004	
	N	40	40

**. Корреляция значима на уровне 0,01 (двухсторонняя).

Корреляции

		Самоприйняття	гіпертимний
Самоприйняття	Корреляция Пирсона	1	,370*
	Знач. (двухсторонняя)		,019
	N	40	40
гіпертимний	Корреляция Пирсона	,370*	1
	Знач. (двухсторонняя)	,019	
	N	40	40

*. Корреляция значима на уровне 0,05 (двухсторонняя).

Кореляції

		Самоприйняття	емотивний
Самоприйняття	Кореляція Пірсона	1	-,377*
	Знач. (двухстороння)		,016
	N	40	40
емотивний	Кореляція Пірсона	-,377*	1
	Знач. (двухстороння)	,016	
	N	40	40

*. Кореляція значима на рівні 0,05 (двухстороння).

кореляції

		Самоприйняття	тривожний
Самоприйняття	Кореляція Пірсона	1	-,318*
	Знач. (двухстороння)		,045
	N	40	40
тривожний	Кореляція Пірсона	-,318*	1
	Знач. (двухстороння)	,045	
	N	40	40

*. Кореляція значима на рівні 0,05 (двухстороння).

Кореляції

		Прийняття інших	Демонстративний
Прийняття інших	Кореляція Пірсона	1	,328*
	Знач. (двухстороння)		,039
	N	40	40
Демонстративний	Кореляція Пірсона	,328*	1
	Знач. (двухстороння)	,039	
	N	40	40

*. Кореляція значима на рівні 0,05 (двухстороння).

Кореляції

		I.д	дистимний
I.д	Кореляція Пірсона	1	,316*
	Знач. (двухстороння)		,047
	N	40	40
дистимний	Кореляція Пірсона	,316*	1
	Знач. (двухстороння)	,047	
	N	40	40

*. Кореляція значима на рівні 0,05 (двухстороння).

Кореляції

		I.в	Демонстративний
I.в	Кореляція Пірсона	1	,334*
	Знач. (двухстороння)		,035
	N	40	40
Демонстративний	Кореляція Пірсона	,334*	1
	Знач. (двухстороння)	,035	
	N	40	40

*. Кореляція значима на рівні 0,05 (двухстороння).

Кореляції

		Емоційна комфортність	збудливий
Емоційна комфортність	Кореляція Пірсона	1	-,390*
	Знач. (двухстороння)		,013
	N	40	40
збудливий	Кореляція Пірсона	-,390*	1
	Знач. (двухстороння)	,013	
	N	40	40

*. Кореляція значима на рівні 0,05 (двухстороння).

Кореляції

		Інтернальність	Демонстративний
Інтернальність	Кореляція Пірсона	1	,548**
	Знач. (двухстороння)		,000
	N	40	40
Демонстративний	Кореляція Пірсона	,548**	1
	Знач. (двухстороння)	,000	
	N	40	40

** Кореляція значима на рівні 0,01 (двухстороння).

Кореляції

		Інтернальність	гіпертимний
Інтернальність	Кореляція Пірсона	1	,439**
	Знач. (двухстороння)		,005
	N	40	40
гіпертимний	Кореляція Пірсона	,439**	1
	Знач. (двухстороння)	,005	
	N	40	40

** Кореляція значима на рівні 0,01 (двухстороння).

Кореляції

		Інтернальність	емотивний
Інтернальність	Кореляція Пірсона	1	-,409**
	Знач. (двухстороння)		,009
	N	40	40
емотивний	Кореляція Пірсона	-,409**	1
	Знач. (двухстороння)	,009	
	N	40	40

** Кореляція значима на рівні 0,01 (двухстороння).

Кореляції

		Прийняття інших	гіпертимний
Прийняття інших	Кореляція	1	,645**
	Пирсона		
	Знач. (двухстороння)		
	N	40	40
гіпертимний	Кореляція	,645**	1
	Пирсона		
	Знач. (двухстороння)		
	N	40	40

** Кореляція значима на рівні 0,01 (двухстороння).

Кореляції

		Емоційна комфортність	Демонстративний
Емоційна комфортність	Кореляція	1	,437**
	Пирсона		
	Знач. (двухстороння)		
	N	40	40
Демонстративний	Кореляція	,437**	1
	Пирсона		
	Знач. (двухстороння)		
	N	40	40

** Кореляція значима на рівні 0,01 (двухстороння).

Кореляції

		Емоційна комфортність	гіпертимний
Емоційна комфортність	Кореляція	1	,559**
	Пирсона		
	Знач. (двухстороння)		
	N	40	40
гіпертимний	Кореляція	,559**	1
	Пирсона		
	Знач. (двухстороння)		
	N	40	40

** Кореляція значима на рівні 0,01 (двухстороння).

Кореляції

		Емоційна комфортність	циклотимний
Емоційна комфортність	Кореляція	1	-,335*
	Пирсона		
	Знач. (двухстороння)		
	N	40	40
циклотимний	Кореляція	-,335*	1
	Пирсона		
	Знач. (двухстороння)		
	N	40	40

* Кореляція значима на рівні 0,05 (двухстороння).

Кореляції

		Інтернальність	тривожний
Інтернальність	Кореляція	1	-,339*
	Пирсона		
	Знач. (двухстороння)		
	N	40	40
тривожний	Кореляція	-,339*	1
	Пирсона		
	Знач. (двухстороння)		
	N	40	40

* Кореляція значима на у

Кореляції

		Прагнення до домінування	гіпертимний
Прагнення до домінування	Кореляція	1	,339*
	Пирсона		
	Знач. (двухстороння)		
	N	40	40
гіпертимний	Кореляція	,339*	1
	Пирсона		
	Знач. (двухстороння)		
	N	40	40

* Кореляція значима на у (двухстороння).

Кореляції

		Прагнення до домінування	емотивний
Прагнення до домінування	Кореляція	1	-,426**
	Пирсона		
	Знач. (двухстороння)		
	N	40	40
емотивний	Кореляція	-,426**	1
	Пирсона		
	Знач. (двухстороння)		
	N	40	40

** Кореляція значима на (двухстороння).

Корреляции

		Ескапізм	педантичний
Ескапізм	Корреляция Пирсона	1	,385*
	Знач. (двухсторонняя)		,014
	N	40	40
педантичний	Корреляция Пирсона	,385*	1
	Знач. (двухсторонняя)	,014	
	N	40	40

*. Корреляция значима на уровне 0,05 (двухсторонняя).

Корреляции

		Ескапізм	тривожний
Ескапізм	Корреляция Пирсона	1	,391*
	Знач. (двухсторонняя)		,013
	N	40	40
тривожний	Корреляция Пирсона	,391*	1
	Знач. (двухсторонняя)	,013	
	N	40	40

*. Корреляция значима на уровне 0,05 (двухсторонняя).

Корреляции

		Ескапізм	збудливий
Ескапізм	Корреляция Пирсона	1	,376*
	Знач. (двухсторонняя)		,017
	N	40	40
збудливий	Корреляция Пирсона	,376*	1
	Знач. (двухсторонняя)	,017	
	N	40	40

*. Корреляция значима на уровне 0,05 (двухсторонняя).

Корреляции

		Демонстративний	Ескапізм
Демонстративний	Корреляция Пирсона	1	-,343*
	Знач. (двухсторонняя)		,030
	N	40	40
Ескапізм	Корреляция Пирсона	-,343*	1
	Знач. (двухсторонняя)	,030	
	N	40	40

*. Корреляция значима на уровне 0,05 (двухсторонняя).

Корреляции

		Ескапізм	емотивний
Ескапізм	Корреляция Пирсона	1	,418**
	Знач. (двухсторонняя)		,007
	N	40	40
емотивний	Корреляция Пирсона	,418**	1
	Знач. (двухсторонняя)	,007	
	N	40	40

** . Корреляция значима на уровне 0,01 (двухсторонняя).

Корреляции

		Ескапізм	педантичний
Ескапізм	Корреляция Пирсона	1	,385*
	Знач. (двухсторонняя)		,014
	N	40	40
педантичний	Корреляция Пирсона	,385*	1
	Знач. (двухсторонняя)	,014	
	N	40	40

*. Корреляция значима на уровне 0,05 (двухсторонняя).

Статистические критерии^а

	Прийняття. Інших
U Манна-Уитни	73,000
W Вилкоксона	424,000
Z	-3,094
Асимптотическая значимость (2-сторонняя)	,002
Точная знч. [2*(1-сторон. знач.)]	,001 ^b

а. Группирующая переменная: ЛокусКонтролю

б. Не скорректировано на наличие связей.

Статистические критерии^а

	Емоційний. Комфорт
U Манна-Уитни	96,000
W Вилкоксона	447,000
Z	-2,440
Асимптотическая значимость (2-сторонняя)	,015
Точная знч. [2*(1-сторон. знач.)]	,014 ^b

а. Группирующая переменная: ЛокусКонтролю

б. Не скорректировано на наличие связей.

Статистические критерии^а

	адаптивність
U Манна-Уитни	83,500
W Вилкоксона	434,500
Z	-2,796
Асимптотическая значимость (2-сторонняя)	,005
Точная знч. [2*(1-сторон. знач.)]	,004 ^b

а. Группирующая переменная: інтернальність

б. Не скорректировано на наличие связей.

Ім'я користувача:
Педагогіки та психології Кучерява Катерина

ID перевірки:
1015456937

Дата перевірки:
06.06.2023 13:02:26 EEST

Тип перевірки:
Doc vs Internet + Library

Дата звіту:
06.06.2023 13:04:49 EEST

ID користувача:
100005735

Назва документа: Іванченко Вероніка Вячеславівна Особливості соціально-психологічної адаптації студентів..

Кількість сторінок: 57 Кількість слів: 12445 Кількість символів: 98324 Розмір файлу: 200.36 KB ID файлу: 1015116441

6.69% Схожість

Найбільша схожість: 0.48% з джерелом з Бібліотеки (ID файлу: 1005380429)

5.89% Джерела з Інтернету 341

Сторінка 59

3.56% Джерела з Бібліотеки 330

Сторінка 62

0% Цитат

Вилучення цитат вимкнене

Вилучення списку бібліографічних посилань вимкнене

0% Вилучень

Немає вилучених джерел

Модифікації

Виявлено модифікації тексту. Детальна інформація доступна в онлайн-звіті.

Замінені символи 1